

מפי ספרים וסופרים

במעלת ימים נעלים ונשגבים אלו

אז אומר לו אביו, שמע בני, אני קניתי מראש שני גביעים יוקרתי ופחות יוקרתי, ואם לא היית מבין ביוקרת הגביע הייתי מביא לך את הפחות יוקרתי, ובגלל שהבנת בטוב וביוקרת הגביע הזה, אז הנה לך הגביע היוקרתי במתנה. הנמשל הוא: מגיע הימים היקרים, ימים הנוראים, ראש השנה עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים, ולאחמ"כ חג הסוכות ובסופו שמחת תורה. ימים אלו הם ימים קדושים ויקרים שצריך לנצלם היטב וליטב ולא לעבור אותם בחיפזון. ובכדי לדעת את טיב יקרת ימים האלו, יש את ספרי החסידות שמבארים לנו בטוב טעם ודעת את הדרך שבו נלך ואת הצעד אשר בו נצעד, ולכן צריך לדעת לקחת את הגביע היוקרתי ולא את הפחות יוקרתי, ובזכות זה נושע בכל טוב ובכתיבה וחתומה טובה בספרן של צדיקים גמורים אמן כן יהי רצון.

(משל זה שמענו מפי הרה"ח רבי אברהם בקרמן שליט"א קודם אמירת הסליחות הראשונות בביהמ"ד ש. ז.)

• • •

הגנו שמחים להגיש בפניכם את עלון "קר"ב היוצא לאור לרגל יום הדין - ראש השנה, יש לציין שהשנה הזאת אנו נכנסים לשנה שביעית של הוצאת העלון וכידוע את מאמר המדרש (ויקרא רבה כט יא) "כל השביעין חביבין לעולם למעלן השביעי חביב שמים ושמי השמים ורקיע ושחקים וזבל ומעון וערבות", אז א"כ יש לנו לברך שכשם שהגיענו עד הלום כן נזכה להמשיך הלאה במלוא העוצמה למען יגדיל תורה ולהאדירה.

עלון זה הוא מבין העלונים היוצאים לאור מדי שבת בשבתו ומדי חג בארה"ק ובחו"ל בדרכי החסידות. לרגל יום הכתיבה הגדלנו עשות, והביאנו פה מאמרים מפי אנשים חשובים, אנשי שם, המולקטים בטוב טעם ודעת מכל מקצועות התורה, תורה הלכה וחסידות, בכדי להורות לנו מעט את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו. וכאן המקום להודות להם, חן חן להם, ושיתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג.

בעלון הושקע ימים ולילות למען יצא הדבר על הצד היותר טוב, ולמען יצא הדבר מתוקן, ולמען יוכל לרוץ הקורא בקוראו הגליון, וכאן המקום להודות לכל העוזרים והמסייעים בהערות והארות למען שיפור העלון. אי לכך, נא ראה לא לעבור על העלון זה במרוצה, כי אם במתינות, כי הכל הם דברים נאים ומתוקים.

וזה הזמן לפרוש כפינו אל אבינו שבשמים שיהא רעוא קמיה שמיא שנכתב ונחתם בספרן של צדיקים גמורים, וליכות לקבל כל השפע בכל מילי דמיטב ברוחניות ובגשמיות, וכל אחד יזכה לגאולה הפרטית והכללית, ויתגדל ויתקדש שמו של מלכי המלכים הקב"ה בכל העולמות, עדי נזכה ל"ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.

מנהג התשליך, מה מקורו ומה טעמו? האם נכון לומר שבתשליך זורקים העבירות לים? ואם לאו, ניעור הבגדים שבסיום התשליך, מה טעם יש בו? מה היה הולך שלוש פעמים לתשליך? האם המנהג נוהג בקרב כלל קהילות ישראל? ואימתי כתבו כמה מן הפוסקים שמוטב לבטל המנהג? ועל מי גזרו שלא ילכו כלל וכלל לאמירת תשליך? והאם אפשר לאומרו בתוך בית הכנסת אפילו שאין שם כלל מים, או צריך לאומרו דווקא בנהר, ודווקא בנהר שיש בו דגים? יריעה מורחבת, המגדת הרבה מתעלומות המנהג, בעמ' 6

מה עיקר ההמלכה בראש השנה • מה צריך לכיין בעת צעקת "המלך"? עמוד 5

האם מן הראוי לבקש על ענין הפרנסה בראש השנה • ואם כן אז על מה צריכים לבקש? עמוד 12

מה מנע מהצדיק לגשת לתקיעת שופר • עמוד 3

אוצרותיהם של צדיקים • עמוד 13

מעשה באב שאמר לילדו באחד מימי חנוכה, לאחר שראה שהבן התלהב על גביעים יפים ומיוחדים, מכסף ומזהב, שאם ילמד בראוי עד לימי חג הפסח, בעזתו ש"ת בליל בדיקת חמץ יקבל גביע יוקרתי ומיוחד.

ובאמת, חל שיפור גדול בלימוד הילד בת"ת. הרבי בכיתה היה מתפעל מלימודו ומתקדמותו בלימודים, עד שהתקשר לאביו וציין באזניו את התקדמות הילד בלימוד התורה הק'.

לאחר חודשיים של לימוד, קיבל הילד הרגשה שהוא צריך לדעת איזה גביע יביא לו אביו, ולא יוותר על שום חנות בעירו או בעיר הקרובה ואפילו הרוחקה והעיקר שידע באיזה גביע אביו יכול לבחור כמתנה בשבילו לחג הפסח.

הלך הילד לחנות כלי כסף, ושם שאל למחיר כל הגביעים, ומתחיל המוכר להראות לו הגביע הזה עולה 300 וזה עולה 500 והמשיך איתו עד שהגיע לגביע של 1,500 ש"ח. אמר לו הילד אני מחפש גביע בשביל אבי, או אז אמר לו המוכר אם כך, יש גביע ב-1,800 ש"ח עד שהגיע שהגביע הכי יקר בחנות הוא 5,000 ש"ח.

לא הסתפק הילד בכך, אלא הלך לחנות של גביעים יותר יקרה, שהאנשים האמידים, והאנשים שבאמת רוצים לכבד עם גביע יוקרתי קונים אותו בחנות הזו. נכנס הילד לחנות, שאל את המוכר לגביעים היוקרתיים הנמצאים בחנות, המוכר עבר איתו על כל גביע וגביע והמחיר בצידו, עד שהגיע לזיטרינה מיוחדת ששם היה גביע שמור מאוד, ששווי עומד על סך של 40,000, והגביע הזה יחידים מחזיקים אותו, והיחודיות בו, שזה מאבני יהלומים.

עבר יום עבר שבוע ואף חודש, ומתקרב הימים של שלוש יום קודם חג הפסח, הנה מגיעים הימים שלאחר ימי הפורים, שאז מנקים ומקצפים כל פינה ופינה בבית מכל אבק חמץ. והנה, מגיע הבן לאביו, ושואל אותו, האם תוכל להגיד לי לפחות באיזה חנות אתה הולך לקנות את הגביע, אמר לו אביו, עד ליל בדיקת חמץ כמו שסיכמנו, אין לדבר על הגביע.

הגיע חודש ניסן, הלחץ וההשתוקקות לדעת באיזה גביע יהיה חפץ אביו להביא לו פקע רקיעים, והחליט שילך לעזור לאמו לנקות את הבית לפסח, ואולי כך יתפוס את את המחבוא שבו החביא אביו את הגביע. וממחשבה למעשה, עזר לאמו, וניקה כל ארון וכל מגירה, ואין פינה בבית שלא חיפש או בדק אם הגביע נמצא שם.

ערבי פסחים בודקים את החמץ לאור הנר, וליילד הולך לפקוע העצבים, האבא מברך על בדיקת חמץ, ומחפש את העשרה פתיתים, ולאחמ"כ קם ואומר את "כל חמירא וחמיעא" שלש פעמים בדחילו ורחימו, אורז את העשרה פתיתים ואת כל החמץ שמצא בבית לתוך שקית בכדי שלמחרת ישליך את זה לתוך הבעירה.

והנה הגיע הזמן שבו האב מגיע עם שקית, ולא פחות ולא יותר, השקית מעידה על שקית של החנות היוקרתית, ונותן לו אותה בלב חפץ ושמחה, מוציא הילד את הגביע ולא פחות ולא יותר, זה הגביע שמחירו עולה על סך של 40,000 ש"ח, ולשאלת אביו לשם מה ההתפעלות הענקית הזו, ענה לו הילד כי זה הגביע שזה 40,000 ש"ח, אמר לו אביו איך אתה יודע, ענה לו הילד, אם היית יודע מה עברתי במשך החודשים שעברו, הלכתי מחנות לחנות, לא ישנתי בלילות וכבר אני יכול להפוך לפרופסור של גביעי כסף, מה יותר שווה ומה יותר מיוחד. ואז, מוציא האב שקית עם גביע מהחנות הפחות יוקרתית, ומוציא ממנה גביע ששווי עומד על 2,000 ש"ח בלבד, או

אמרות טהורות

אמרות קודש מרבותינו הק' מאלכסנדר

ה"סעזאן" שחוטפים הסחורה מיד הסוחרים, כן בימים האלה השי"ת חוטף תשובת ישראל מידם ונתקבל ברצון.

דבר חוק

בגמ' (קידושין ל"א.) צאו וראו מה עשה עכו"ם אחד לאביו באשקלון כו' והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו כו' ע"ש. ופירש כ"ק מרן הגה"ק הרב ר"פ מגריצא זי"ע דבשעה שעשה הגוי הזה דבר זה, להפסיד ע"י מצות כיבוד אב ממון רב, נתהוה בשמים קטרוג על כלל ישראל, וכדי להשתיק הקטיגור סיבב הקב"ה שנולד לו פרה אדומה וישראל שלמו לו כל אותו סכום בעדה, ועי"ז גדלה מעלתם מהגוי, שהוא הפסיד בשביל מצוה שכלית והמה שלמו בשביל מצוה חוקית. ופי' בזה דברי הפיוט (לראש השנה) באין מליץ יושר מול מגיד פשע תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט וצדקנו במשפט המלך המשפט, הרמז להנ"ל, שכדי להשתיק הקטרוג סיבב הבוי"ת "דבר חוק" ועי"ז נשתתק הקטרוג.

"מאורן של ישראל"

ב' ימי ר"ה

"אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם כי כספו הוא" (שמות כ"א כא). שמעתי בשם הרה"ק רבי ר' בונם מפרשיסחא ז"ל, ע"פ הלצה: הנה בכל השנה אין איש שם על לב להתפלל כראוי. אך 'אם יום' - היינו יום כיפור. 'או יומים' - היינו, ב' ימים דראש השנה. 'יעמוד' אדם להתפלל כראוי. ואפילו הכי מרגיש בעצמו, כי 'לא יוקם', היינו שתפלתו לא הועילה. יידע - 'כי כספו הוא'. רצה לומר, כוונתו בעת תפלתו היה רק על כספו, ובני חיי מזוני. ולא על גלות השכינה וצרות כלל ישראל. ודפח"ח. (מלין) יקירין פרשת משפטים, בשינוי מעט).

"קול מבשר"

ע"י תקיעת שופר זוכים לפקודת ישועה ורחמים

שופר ר"ת פ'קודת ש'ירה ר'חל ו'חנה, כמאמרם ז"ל (ר"ה יד:) בר"ה נפקדו שרה רחל וחנה, ברמז דע"י תקיעת שופר זוכים לפקודת ישועה ורחמים.

יהי רצון שנהיה לראש ולא לזנב

ונתנך ה' לראש ולא לזנב (דברים כ"ח, י"ג)

ובתרגום: לתקיף ולא לחלש.

וזהו שאנו אומרים בר"ה, יהי רצון שנהיה לראש ולא לזנב, היינו עדה"כ במשלי (י"ח, י"ד) רוח אי שיכלכל מחלהו, הינו בכל עניני מחלה חלילה הן בגוף והן בנפש ר"ל העיקר הוא התחזקות הדעת שהוא הראש, דעת ומוח שבראש, וזהו יכלכל מחלהו, ועי"ז אנו מתפללים שיהיה לנו דעת ושכל זך ונקי לחזק את עצמנו, ובזה יהיה לנו רפואה שלימה בגוף ובנפש.

חסדי ה'

ליודע מחשבות ביום דין לכושב כעסו בדין.

כמה גדולים חסדי ה' כי לא זה בלבד שמוחל להאדם ששופך מרת נפשו לפניו ביום הדין, ומתחרט על אשר מעוות דרכיו בכל השנה, אלא אפילו זה האדם שהעומד ומתפלל ביום הדין וליבו בל עמו, היינו תפילה משפה ולחוף, ואני ה' בוחן כליות וחוקר לב, וזהו ליודע מחשבות ביום דין, עכ"ז כובש כעסו בדין, ומוחל עוונות בדין.

(ישמח ישראל)

הקב"ה חוטף תשובת ישראל מידם

אם ישוב מיד תקבלו (בפיוט ונתנה תוקף)

פירש כ"ק אחי אדמו"ר ה"ישמח ישראל" צוקללה"ה כמו למשל

מעשי צדיקים

מן המיצר קראתי י-ה ענני במרחב י-ה

מעולם לא קרה כדבר הזה. לבסוף, כשהתאוששו מעט כמה מראשי הקהל, הוחלט לשגר אל הרבי משלחת נכבדה של זקני החסידים כדי לעמוד על פשר הדבר.

בחיל וברעדה נקשו נציגי הקהל על דלת חדרו של הרבי. כשפתחו את הדלת, הופתעו למצוא את הרבי יושב סמוך לשולחנו, ושולפניו פתוחה מסכת ראש-השנה. פניו קורנות מתמיד. עיניו מפיקות את מבטן החמים והטוב, אבל דוק של עצב מעיב עליו. החסידים, שציפו אולי לראות את הרבי יושב ואומר תהילים בבכיות רמות לביטול "הגזירה", הופתעו למצאו יושב רגוע ונינוח מול הגמרא. הרבי לא הניח להם זמן רב לתהיות, וניגש מיד לענייני: "אתמול, סמוך להתקדש החג, נכנס אלי אחד החסידים שהגיע לכאן לראש-השנה. פניו נראו אומללות מאוד והוא שפך לפני את ליבו. גל של מצוקות אופף אותו. יש לו שתי בנות שהגיעו לפירקן, ואין לו במה להשיאן.

הוא עצמו חלה לאחרונה במחלה קשה וכך נשבר מטה-לחמו, שממנו חי בדוחק עד עתה. "שאלתי אותו", ממשיך הרבי, "בכמה כסף מדובר, והוא פירט באוזני את כל צורכי החתונה ובכללם את הנדוניה, שהסתכמו לסכום גדול באמת. כששאלתי אם ניסה להיעזר באנשי-שלומו, השיב לי בעצב, כי אכן ניסה, אולם התשובה שקיבל הייתה שהקופה ריקה, המצב הכלכלי קשה, וטענות דומות. בלב נשבר ביקש ממני, כי בתפילות ראש-השנה אעתיר לפני הקב"ה שיוציאו ממצוקתו".

על פניהם של חברי המשלחת ניכרה תדהמה. מצד אחד נגולה אבן כבדה מליבם כשהתברר שאין מדובר חלילה בגזירה כללית. מצד שני, נבוכו מגילוי הסיבה להתנהגותו של הרבי. הרבי הביט בעיניהם

בית-המדרש רחב-הידיים שבעיירה צאנז היה מלא וגדוש בהמוני יהודים, שראשיהם היו נשואים אל הבימה המוגבהת אשר בתווך. מכל ערי הסביבה ויישוביה נהרו לכאן החסידים, כדי לעשות את יום-הדין בצילו של הרה"ק רבי חיים מצאנז. תפילת ערבית של ליל ראש-השנה וכמוה תפילת השחרית בבוקר החג עברו על קהל החסידים מתוך הרגשה עילאית של התרוממות רוח ונפש. הם חשו בכל מאודם כאילו הצדיק נושא אותם בזרועותיו הבטוחות ומעבירם בביטחה את כל שלבי הדין והחשבון. לקראת זמן תקיעת השופר, גברו המתח וההתרגשות והגיעו לשיאם. במרכז בית-המדרש ניצב הצדיק. קומתו שחוחה, כמי שנושא את משא העולם על כתפיו, טליתו מופשלת מעל פניו. הכול ממתינים באימה ובדריכות לקראת ניע הראש הקל המוכר של הרבי, אשר יהיה כעין אישור לתוקע להתחיל באמירת הפסוקים הקודמים לתקיעות. כל הגה לא נשמע באולם ורק נשימותיהם הכבדות של האנשים, עקב הצפיפות והדוחק, נשמעות פה ושם. לפתע בוקעת אנחה כבדה מתחת לטליתו של הרבי. רעד חולף בגווי החסידים. לאחריה באות עוד אנחות, שנשמעות כבוקעות ועולות ממעמקי נפשו הטהורה. איש אינו מפר את השתיקה. אולם בעיני החסידים ניתן לקרוא בבירור את תחושת הזעזוע והרתת. מה מביא את הרבי להיאנח כל-כך? שמא גזירה קשה מרחפת, חלילה, מעל ראש הקהילה? אולי תקופה לא-קלה ממשמשת ובאה?.

ואז בא הרגע המיוחל. הרבי מרים את ראשו ומתגלה לקהל בכל הדרת-פניו. התוקע כבר עומד מוכן לפתוח באמירת "מן המיצר". אולם לפתע קם הרבי ויורד מהבימה ופוסע לעבר פתח בית-המדרש. מבוכה מעורבת בבהלה אופפת את הכול. הרבי יוצא החוצה ופונה אל ביתו. שעה ממושכת ניצבו הכול כמסומרים למקומותיהם.

והמשיך: "מצוקתו של החסיד לא נתנה לי מנוח בתפילת ערבית אמש. גם היום, בתפילת שחרית, עלתה לנגד עיני דמותו המתחננת. כשהגעתי לתקיעות, שאלתי את עצמי כיצד אני יכול לומר לפני הבורא כי מקבל אני אותו עלי כמלך, בשעה שבבית-המדרש הזה עומד יהודי שבור ורצוצ'.

החלטתי אפוא, כי לא אגש לתקיעות השופר עד אשר פרנסי הקהל יקבלו עליהם לפתור את מצוקתו של אותו חסיד". והרבי הוסיף: "רוצה אנוכי לקבל מפיכם פירוט מלא ומפורש של סכומי

הבן יקיר לי אפרים

סיפור זה היה לפני כמאה וחמישים שנה. ר' יענקל היה בעל-תפילה וגם חסיד בכל נימי נפשו, היה מסתופף אצל הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע. תפילתו עשויה היתה להפשיר מקרירותו גם לב-אבן. הוא ניהן בקול ערב ועמוק, ובעיקר ברגש שהרעיד את הלבבות. במיוחד מפליא היה בתפילתו אצל רבו הקדוש, אליו היה נוסע מדי שנה לימים הנוראים. שם, בדבקות עצומה ובלב לוהט, היתה משתפכת תפילתו וגורמת נחת-רוח עילאית לרבו. צעיר לימים היה ר' יענקל כאשר חלה בדלקת-ריאות קשה.

המחלה התישה את כוחותיו, אך כשקרבו הימים הנוראים ניסה בכל זאת להכין את עצמו לקראת תפילתו אצל הרבי. יושב היה ומסלסל בקול שבור "הבן יקיר לי אפרים". אך באותה שנה כבר לא הגיע אל הרבי. ימים מספר לפני ראש-השנה נפטר והניח בן קטן, מושה'לה שמו. הכול כינוהו "בעל קול הכינור". כילד פעוט היה יושב ומאזין למנגינותיו של אביו וקולט אותן בדיוקנות מפליאה. שובב לא-קטן היה הילד. מלא מרץ ורוח-נעורים. המבוגרים לא פסקו מלייסר את היתום הקטן בדברי תוכחה, אך הדבר לא מנע ממנו לעשות מדי פעם מעשי קונדס שונים ומשונים. מ' א' מ' צו העיקרי היה חזן העיירה. למרות משובותיו ותעלוליו, לא היה החזן יכול לוותר על קולו המופלא של הילד הצעיר, וצירף אותו למקהלתו.

בפרוס הימים הנוראים, כשנסעו החזן ומקהלתו לטאלנא, נסע עימם גם מושה'לה. תפקיד הסולן יועד לו, כדבר המובן מאליו. בעומדם לפני הרבי, נרגשים ויראים, סימן החזן למושה'לה לפצוח בניגון החדש שהולחן במיוחד לימים הנוראים - "בבקרת רועה עדרו". מושה'לה פסע בטוחות, נעמד ופתח ב... "הבן יקיר לי אפרים". החזן נדהם. ניסה 'להזכיר' לילד כי הקטע הוא "בבקרת", אך מושה'לה ליכסן אליו מבט מיתמם, עצם את עיניו והמשיך בשירת "הבן יקיר", אותו ניגון שהלחין אביו בימיו האחרונים. החזן רתח מזעם, אך כאשר סיים מושה'לה לשיר, פנה אליו הרבי וביקשו לחזור על הניגון. עצם הרבי את עיניו והאזין בדבקות עצומה לשירת הילד. כשסיים, ביקשו לחזור על הניגון בשלישית. עיניו של הרבי היו רטובות מדמעות. הוא הביט במושה'לה במבט חודר ואמר: "יהי רצון שבזכות נגינתך השמימית, ייצאו מפיך אך ורק ניגוני-קודש ושלא תילכד בפח-יוקשים".

חלפו הימים והשנים. ברחוב היהודי השתוללה מלחמת תרבות הפיקח ובעל הקול המופלא. הם פרשו לפניו את הטוב הגדול - אנשי ההשכלה מזה ויראי-ה' מזה. המשכילים שמו עינם בנער הצפוי לו

מה מנע מהצדיק לגשת לתקיעת שופר

במרכז בית-המדרש ניצב לו הרה"ק בעל ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע. א. קומתו שחוחה, טליתו מופשלת מעל פניו. הכול ממתינים באימה ובדריכות לקראת ניע הראש הקל המוכר של הרבי, אשר יהיה כעין אישור לתוקע להתחיל באמירת הפסוקים הקודמים לתקיעות. לפתע בוקעת אנחה כבדה מתחת לטליתו של הרבי. רעד חולף בגווי החסידים. לאחריה באות עוד אנחות, שנשמעות כבוקעות ועולות ממעמקי נפשו הטהורה. איש אינו מפר את השתיקה. אולם בעיני החסידים ניתן לקרוא בבירור את תחושת הזעזוע והרתת. מה מביא את הרבי להיאנח כל-כך? שמא גזירה קשה מרחפת, חלילה, מעל

ההתחייבות שכל אחד ואחד מקבל עליו". החסידים פרשו לחדר סמוך, וכעבור שעה קלה שבו והתייצבו לפני הרבי. הרבי תבע לדעת מי ייתן וכמה, וכשהחשבון הכללי הגיע לסכום הדרוש במלואו, נחה הבעה של שביעות-רצון על פניו. כעבור שעה קלה שב הרבי אל מקומו בבית-המדרש. אנחת רווחה פרצה מליבות החסידים, שפרטי המאורעות שהתרחשו מאחורי הקלעים טרם הגיעו לאוזניהם. הפעם לא נזקק הרבי להכנות יתרות, אלא תכף ומיד סימן לתוקע וזה פתח מיד באמירת הפסוקים: "מן המיצר קראתי... ענני במרחב".

אם ייצא מן העיירה היהודית אל העולם הגדול. יום בהיר אחד ארז מושה'לה את חפציו והודיע לאמו על החלטתו. האם השבורה והנדהמת פרצה בבכי מר, אך הנער היה איתן בהחלטתו. "אל תבייש את אבא עליו השלום", הדדהה זעקת האם אחרי הבן המתרחק. הנער הגיע אל העיר הגדולה. בתוך זמן קצר ביותר התפרסם שמו בקרב חוגי המוסיקה בעיר, והנער הזר היה ל"כוכב". מכל קצות העיר נהרו אנשים, נשים ובני-נוער כדי לחזות בנער הפלא, בעל קול הכינור, שהופעתו הרעישה את העיר. אך מאחורי הפאר וההדר, נשאר מושה'לה יהודי מיוסר. מצפוניו לא נתן לו מנוח. בלילות היה מופיע בחלומותיו האב הדואב, ומפיל את תחנוניו לפניו שישוב מדרך הנלוזה.

היה זה ערב אחד. ערב שבו היה אמור מושה'לה להופיע בהופעה גדולה ומיוחדת. האולם הענק היה מלא וגדוש מעריצים משולהבים. התזמורת פצחה בנעימה שקטה, והכול ציפו לזמר המופלא שיעלה על הבימה ויצטרף אליה בשירתו. מושה'לה עמד על הבימה שחוח קמעה. ראשו היה מושפל ועיניו הביטו ניכחו. גם בקבוק המשקה החרף שנטל באותו יום כדי לסלק את ייסורי מצפוניו לא הועיל. מחשבותיו נשאוהו הרחק. אל ימי לימודיו ב'חדר'. אל החזרות אצל חזן העיירה. והנה הוא רואה את עצמו אצל הרבי הקדוש מטאלנא. החזן מזמינו לגשת ולשיר 'בבקרת', אך הוא חומד לו לצון ושר דווקא 'הבן יקיר'. והרבי מבקשו לשיר בשנית ובשלישית את הניגון...

בעודו שקוע בשרעפיו סימן לו המנצח לפצוח בשירתו. הכול התבלבל במוחו. הוא שכח היכן הוא נמצא, נדמה היה לו שהוא עומד מול הרבי. מבלי-משים פצח בשירה אדירה: "הבן יקיר לי אפרים". הקהל נדהם. התזמורת פסקה מנגינתה. לא חלפו רגעים ספורים וקריאות לעג נזעמות החלו להישמע. אך מושה'לה לא ראה ולא שמע מאומה. קולו הסתלסל: "רחם ארחמנו נאום ה'".

המנצח קרב אליו סמוק פנים ונהם באוזנו: "ברח מכאן, אם חייך יקרים לך". בצעדים כושלים שרך הבחור את רגליו מן הבימה והסתלק מבעד לדלת האחורית. כל עוד רוחו בו ברח מעיר החטאים. ימים וילילות הלך, מבלי דעת לאן. ובעודו בורה, ברח גם מדרך השקר והזיוף וממעשי הרעים שבהם שקע במשך שנים רבות.

היה זה בשבת אחת בעת רעווה דרעווין בזמן הסעודה השלישית בבית-המדרש של הצדיק רבי דוד מטאלנא. אל בית-המדרש נכנס צעיר קרוע ובלוי, עיניו אדומות ופניו נפולות. היה זה מושה'לה בעל-התשובה.

ראש הקהילה? ואז בא הרגע המיוחל.

הרבי מרים את ראשו ומתגלה לקהל בכל הדרת-פניו. התוקע כבר עומד מוכן לפתוח באמירת "מן המיצר". אולם לפתע תופס הרבי בשתי ידיו בקצות טליתו ובתנועה זריזה מסירה מעליו. יורד ממנה ופוסע לעבר פתח בית-המדרש. מבוכה מעורבת בבהלה אופפת את הכול. הרבי יוצא החוצה ופונה אל ביתו. שעה ממושכת ניצבו הכול כמסומרים למקומותיהם. מעולם לא קרה כדבר הזה. לבסוף, כשהתאוששו מעט כמה מראשי הקהל, הוחלט לשגר אל הרבי משלחת נכבדה של זקני החסידים כדי לעמוד על פשר הדבר. בחיל

ברעדה נקשו נציגי הקהל על דלת חדרו של הרבי. כשפתחו את הדלת, הופתעו למצוא את הרבי יושב סמוך לשולחנו, ושולפניו פתוחה מסכת ראש-השנה. פניו קורנות מתמיד. עיניו מפיקות את מבטן החמים והטוב, אבל דוק של עצב מעיב עליו. החסידים, שציפו אולי לראות את הרבי יושב ואומר תהילים בבכיות רמות לביטול 'הגזירה', הופתעו למצאו יושב רגוע ונינוח מול הגמרא. הרבי לא הניח להם זמן רב לתהיות, וניגש מיד לעניין: "אתמול, סמוך להתקדש החג, נכנס אלי אחד החסידים שהגיע לכאן לראש-השנה. פניו נראו אומללות מאוד והוא שפך לפני את ליבו. גל של מצוקות אופף אותו. יש לו שתי בנות שהגיעו לפירקן, ואין לו במה להשיאן. הוא עצמו חלה לאחרונה במחלה קשה וכך נשבר מטה- לחמו, שממנו חי בדוחק עד עתה. "שאלתי אותו", ממשיך הרבי, "בכמה כסף מדובר, והוא פירט באוזניי את כל צורכי החתונה ובכללם את הגדוניה, שהסתכמו לסכום רב באמת. כששאלתי אם ניסה להיעזר באנשי-שלומנו, השיב לי בעצב, כי אכן ניסה, אולם הושב ריקם. התשובה שקיבל הייתה שהקופה ריקה, המצב הכללי קשה, ושעונות דומות. בלב נשבר ביקש ממני, כי בתפילות ראש-השנה אעתיר לפני הקב"ה שיוציאו ממצוקתו". על פניהם של חברי המשלחת ניכרה

תדהמה. מצד אחד, נגולה אבן כבדה מליבם כשהתברר שאין מדובר חלילה בגזירה כללית. מצד שני, נבוכו מגילוי הסיבה להתנהגותו של הרבי. הרבי הביט בעיניהם והמשיך: "מצוקתו של החסיד לא נתנה לי מנוח בתפילת ערבית אמש. גם היום, בתפילת שחרית, עלתה לנגד עיני דמותו המתחננת. כשהגעתי לתקיעות, שאלתי את עצמי כיצד אני יכול להצהיר לפני הבורא כי מקבל אני אותו עלי כמלך, בשעה שבבית-המדרש הזה עומד יהודי שבור וחסר-אונים. החלטתי אפוא, כי לא אגש לתקיעות השופר עד אשר פרנסי הקהל יקבלו עליהם לפתור את מצוקתו של אותו חסיד". והרבי הוסיף: "רוצה אנוכי לקבל מפיכם פירוש מלא ומפורש של סכומי ההתחייבות שכל אחד ואחד מקבל עליו".

החסידים פרשו לחדר סמוך, וכעבור שעה קלה שבו והתייצבו לפני הרבי. הרבי תבע לדעת מי ייתן וכמה, וכשהחשבון הכללי הגיע לסכום הדרוש במלואו, נחה הבעה של שביעות-רצון על פניו. כעבור שעה קלה שב הרבי אל מקומו בבית-המדרש. הפעם לא נזקק הרבי להכנות יתרות, אלא תכף ומיד סימן לתוקע וזה פתח מיד באמירת הפסוקים: "מן המיצר קראתי... ענני במרחב...".

● משל ונמשל ●

אם נתנהג עמנו כפי שורת הדין אמנם נקבל את העונש ח"ו אבל איזה רוח יצא לך מזה? יותר טוב שתכתבנו בספר החיים, ותתן לנו שנה טובה. ובאופן זה נוכל לשוב בתשובה ולתקן במשך הזמן את כל מה שאנו צריכים לתקן. וזהו "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים" פירוש, אמנם מצדנו המצב אינו בטי טוב, אבל למענך אנו מבקשים, חיים כי בכך נוכל לעבודך ולתקן את כל מה שעלינו לתקן. (החפץ חיים הקדוש ז"ע"א)

"כדלים וכרשים דפקנו דלתך"

משל לעני אחד שהלך מעיר לעיר, כשהוא מחזר על הפתחים "כדלים וכרשים דפקנו דלתך" ומקבץ נדבות. על אם הדרך פגש בעני נוסף, והם הלכו יחדיו. ההלך סיפר לו, שעד לא מכבר היה בעל בעמיו, אלא שהתהפך עליו הגלגל והוא ירד מנכסיו. באין ברירה, החל לפשוט יד, אבל אין הוא יודע את כתובות הנדיבים בעם, אין הוא יודע מי מהם מכנים אורחים. כבר שבע ביונות רבים, גם שיסו בו כלבים. ריחם עליו העני הוותיק ואמר לו: "בוא והלווה אלי, ואדריךך בדרכך החדשה. בתוך זמן קצר תלמד את רזי המקצוע ותכיר את כל הנדיבים ומכניסי האורחים". הגיעו השניים לעיר הגדולה עייפים ורעבים. אמר העני הוותיק: "בוא אתי ותכיר את גדול מכניסי האורחים!" נטלו, הוליכו לאכסניה גדולה והכניסו לטרקלין האוכל. ישבו לשולחן והמתינו בסבלנות. מעט אחריהם, נכנסה קבוצת סוחרים קולנית. אף הם התיישבו ליד השולחן וקראו לבעל הבית שיתייצב בפניהם. הלה מיהר ובא, והם דרשו שייגש להם מכל טוב: מנות ראשונות, אמצעיות ואחרונות. תוספות ופרפראות, מעדנים ומשקאות. בעל הבית ציווה, ומשרתיו מיהרו לערוך את השולחן, ועיני העני רואות וכלות. "זהו מכניס אורחים מאין כמותו, נקרא לו ונמסור את הזמנתנו!" "הס", אמר לו העני הוותיק, "שב בשקט, ואל תוציא הגה מפיו!" "אבל מדוע?" התקומם הלה. "ראה, אם דורשים - מקבלים. הנה, בעל הבית מתקרב לעברנו. אני אבקש את מה שהם קיבלו!" "דום!" לחש חברו בבעתה. בעל הבית קרב אל שולחנם, והעני הוותיק קם בהכניעה. חברו בעל הבית כמותו בלי להבין מאומה. "אני רואה שהבאת עמך חבר", אמר בעל הבית במאור פנים ונתן להם שלום. "חכו מעט, מיד יערכו לפניכם את השולחן!" לא עברה שעה קלה, ומשרתיו ערכו את השולחן לפנייהם וגדשו אותו בכל המטעמים. הם אכלו ושתו והללו את הנדיב. אבל העני לא נרגע. הוא תבע לדעת מדוע הורה לו חברו לשתוק. מדוע הם, בשולחן הסמוך, תבעו וקיבלו הכל במהירות. ואילו עליהם נגזר להמתין בשקט, בסבלנות, בלא לומר מילה. "מיד תבין", ענה לו חברו, "הנה, הבט וראה!" הוא הביט וראה כיצד סיימו האחרים את סעודתם הדשנה ושוחחו בהרחבת הדעת. בעל האכסניה ניגש אליהם, שאל אם היו שבעי רצון, האם רצונם בדבר מה. מששבחו הללו את האוכל ואת השירות, הגיש להם את החשבון. חשבון בעבור הלחם, הדגים, הבשר, התוספות, הלפתן, על הכול! העני ראה והבין...

הנמשל: "כדלים וכרשים דפקנו דלתך" אנחנו לא באים לתבוע את הטובה ואת הברכה בזכות מעשינו. חשים אנו שלא בזכותנו ובויושר לבבנו מגיעה לנו שנה טובה ומבורכת, שנה בה ימלא ה' משאלות לבנו לטובה ולברכה.

(מתוך מאמר)

זכור אזכרנו

על ענין תקיעת השופר המשיל הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זיע"א את המשל הבא: אחד המלכים הגדולים והנשגבים יצא פעם לצוד ציד ביער בלוויית נאמניו, לפתע סטה סוסו של המלך מדרך הישר והחל לדחור בין עצי היער מבלי דרך שביל או מבוא, ככל שניסה המלך לרסנו לא עלה הדבר בידו, במשך שעות רבות דהר הסוס בדרכיו עד שאפסו כוחותיו והוא נעצר על מקומו. המלך החל להביט סביבו מנסה למצוא מקום מוכר או לפחות סימן כלשהו, אך מאמציו עלו בתוהו, ככל שניסה להתקדם כדי לצאת מהמבוך, תעה יותר. לפתע פגש באיש הממונה על היער, שהכיר את היער מוצאותיו ומובאותיו כאת כף ידו, זה הכיר באיש שמולו כי הוא המלך הגדול, מיד העניק למלך אוכל ושתייה והכין לו מקום שינה, ולאחר מכן ליווהו לדרכים המובילות אל עיר הבירה. המלך מצדו לא הרפה ממנו וביקשו לבוא עמו אל ארמון המלכות, שכן ברצונו להעניק לו יקר וגדולה כסף וזהב לרוב, כשהמלך הבין כי איש חכם ונבון לפניו, גידלו ועשאו לשר נכבד בעמיו. חלפו שנים והשר מעד בדרכיו כנגד המלך, הובא השר הנכבד לפני המלך וזה דן אותו למוות בעונו כי רב הוא, ביום המיועד נטלו התליינים את השר מתא כלאו והביאוהו אל הגרודם, במקום נכח גם המלך לוודא שפסק הדין יבוצע כדת וכדין, שעה קלה לפני ביצוע פסק הדין הורה לו המלך לבקש את בקשתו האחרונה, השיב השר למלך יחי המלך ירום הודו, איני מבקש מכם שום דבר מלבד בקשה אחת לי ממנו, אבקש כי המלך ילבש כעת את אותם לבושים שלבש בעת שהסתובב בעיר לבדו עזוב ותועה, ואני אלבש את בגדי היערן שלבשתי באותה שעה, יותר מזה איני מבקש שום דבר. הבין המלך הפיקח את כוונתו, חייד ואמר: בחכמתך הרבה ניצלת, זכור אני לך כעת את אותה שעה שהצלת את חיי. ובו במקום הורה המלך על חנינתו של השר.

כן הוא הנמשל אמר סניגורן של ישראל רבי לוי יצחק בן שרה סאשא: בעת תקיעת שופר אנו מזכירים את הברית שכרת הבורא עם אברהם אבינו בעת עקדת יצחק על ידי תקיעת השופר, בטוחים אנו כי בורא העולם יזכור לנו את מסירות הנפש של אברהם אבינו ויצחק בנו שנעקד על גבי המזבח, וכן את מעשי מסירות הנפש שנעשו בכל הדורות, בזכות אותן שעות גורליות ייטיב לנו השם יתברך הכתיבה והחתומה לכלל ישראל כאחד בגשמיות וברוחניות.

למענך אלקים חיים

משל לאיש אחד, שלוח כסף רב בכדי להשקיע בעסק, וכאשר הגיע זמן הפירעון לא היה בידו לפרוע לנושיו, ותבעוהו למשפט. קם העורך דין שלו ופנה לשופט ואמר לו: אדוני השופט, אכן כל הנושים האלו צודקים בטענתם על האיש הזה שהוא חייב להם ממון רב ואין לו מה לשלם, אבל הבה ונתבונן, האם כאשר השופט יניש אותו וישיבו בבית האסורים ירוויחו נושיו מזה? על כן הצעתי היא שהשופט יצוה עליו להמשיך בעסקיו ולשלם לנושיו במשך הזמן כפי שתשיג ידו, ובסופו של דבר יוחזר להם כל הכסף שלוח מהם. מה שאין כן, אם יושיבו בבית הסוהר, לא יקבלו הנושים כלום.

והנמשל הוא, שכאשר בני ישראל עושים חשבון נפש איך עברה עליהם השנה, רואים שהמצב הוא מר מאוד. ולכן אומרים להקב"ה, ריבונו של עולם,

ראש השנה - יום ההמלכה

מלוך על כל העולם כולו בכבודך

ולקרא להקב"ה בתואר אדון, עד שבא אאע"ה והלך בדרכיו ומסר נפשו ליפול לכבשן האש, ונתפשט חומרו והדביק עצמו במידותיו יתברך בחינת החסד, והיה בבחינת דמיון לקדושה עליונה, ונעשה מרכבה למדת החסד של מעלה, ובזה היה יכול לקראו להקב"ה אדון, ולו נאה לקרותו כן, שהוא אדון לו, ואברהם עבדו, עכ"ל התפארת שמואל.

ויתכן להוסיף לפי זה, מה שאנו אומרים לפני התקיעות קפיטל מ"ז בתהלים למנצח לבני קורח מזמור, ומסיים שם נדיבי עמים נאספו ע"ם אלקי אברהם וגו', והזכיר כאן בדוקא את אברהם מכל הג' אבות, לרמזו לענין זה שאברהם אבינו היה הראשון שהיה שייך בו בחינת מלך ואדון, וכן אנחנו היום רוצים לבוא לבחינה זו, כדי להמליך השי"ת עלינו, ע"י תקיעת שופר.

ע"י ההמלכה עושים כלי לקבל השפע

כתב בספה"ק קדושת לוי (לקוטים לר"ה ד"ה והנה ביום, דף תצ"ב ע"ב) הנה ביום הקדוש והנורא יום ר"ה שהוא יום בריאת העולם, שהיה לתכלית הגלות תואר בחינת מלכותו יתברך כנודע. והנה בכל שנה ושנה בהגיע יום הנורא הזה מתגלה בחינת מלכותו ית' על העולם כולו, וזה שאנו אומרים המלך הקדוש, המלך המשפט כמו שכתבתי במקום אחר באריכות, ועלינו לשבח לאדון הכל ולהמליך אותו עלינו ועל העולם כולו, ולחון מלפניו שיגלה מלכותו על העולם כולו, כמו שאנו אומרים ותמלוך אתה ה' לבדך וכו', אלקינו ואלקי אבותינו מלוך על העולם כולו בכבודך וכו'. ועל ידי התפלות והרוממות שאנו מתפללין ומרוממים וממליכים אותו, אנו מוסיפים יתר שאת ויתר עז בתענוגו ושעשועו יתברך.

ולאשר שהמלך פניו צהובות ביום הגלות מלכותו, הוא יום גנוסיא של מלכים, ומחלק אפסני' לכל עבדיו כנאה למלך ביום רוממות, וכאשר אנו עושים את עצמינו כלי מוכן לקבל שפעו הקדוש בהתעוררותנו על ידי שאנו ממליכים אותו, ואז כאשר הוא יתברך ימצא אותנו כלי מוכן לקבל שפעו הקדוש, אז הוא משפיע לנו ולכל העולם שפע חיים טובה ברכה חכמה וכל הטובות, וזהו שעשועו ותענוגו האמיתי כמו שכתבתי. וכאשר אנו מקבלים אז השפע מתחדש תמיד להשפיע עוד יותר ויותר בריוח בתמידות.

הכוונה בצעקת "המלך"

כתב בספה"ק אור המאיר (דרוש לר"ה דף רס"ג) וז"ל "ודדמע"ה רמז בנעים זמירותיו כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו. מוסב על עם קדוש ישראל, כשקבלים עליהם עול מלכותו יתברך להמליכו מחדש, כמו שנוהגים העולם בהגיעם לתיבת מלך, ויצעקו בקול גדול מלך, להורות שמקבלים עליהם עתה בראש השנה משפט המלוכה כמבואר למעלה, ועיקר מגמתם בקבלת מלכותו עליהם בשלימות, לבלתי ירפו ויתנו דומה לנפשם אפילו מעט רגע מרוממותו יתברך, ובכל מקום שיתנו עיניהם לראות או אזנם לשמוע והפה לדבר, אל יעשו פעולה גדולה וקטנה ותנועה קלה וזולת מה שנוגע לכבוד מלכותו יתברך, אשר בכל משלה ולית אתר פנוי מיניה, זהו עיקר קבלת עול מלכות שמים שלימה".

ע"י ניצלים מכל המקטרגים

כתב בספר החיים לאחי המהר"ל מפראג (ספר סליחה ומחילה פרק ח' בתחילתו) "ומיד אחד שירד הש"ץ לפני התיבה מתחיל

אמרו חז"ל במסכת ראש השנה (דף ט"ז). אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה ששופר.

וכן חזינו שאת פסוקי מלכיות אומרים בברכה אמצעית של קדושת היום, וכן חותמים "מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון", והיינו שעיקר קדושת וענינו של יום ראש השנה הוא שתמליכוני עליכם.

ובטעמי התקיעות לרבינו סעדיה גאון כתב וז"ל "הענין הראשון מפני שהיום תחילת הבריאה שבו ברא הקב"ה העולם ומלך עליו, וכן עושים המלכים בתחילת מלכותם, שתוקעין לפנייהם בחצוצרות ובקרנות להודיע ולהשמיע בכל מקום תחילת מלכותו, וכן אנו ממליכין עלינו את הבורא יתברך ביום זה, וכן אמר דוד בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'".

ובספה"ק ישמח ישראל (ר"ה אות א') כתב וז"ל "ועד העבודה הוא, שבראש השנה הוא הזמן שאנו ממליכים את הבורא ברוך הוא מחדש, ואנחנו מקבלים על עצמינו עול מלכות שמים על כל אברינו, ואנחנו ממליכים את הבורא ברוך הוא, כי ממנו הכל ומידו נתנו לו, ולכך אנו אומרים לדוד מזמור (תהלים כ"ד) בלי לראש השנה, לומר כי לו תבל ומלואה, להחזיר הכל לה'", וכו', עכ"ל.

עיקר ההמלכה להיות ראוי שהשי"ת ימלוך עלי

כתב בספה"ק תפארת שמואל (פרשת לך אות א') וז"ל "אמרו רז"ל (ברכות ז'): מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון.

והענין כי שם מלכות שייך דוקא שהמלוכה על בני אדם הדומים למלך, והמלך מתנשא עליהם במלכותו, אבל הרועה בהמות וחיות יער, לא יקרא עליהם מלך ואדון, רק אם מושל על אנשים כמותו, ההוא יקרא בשם אדון ומלך. וא"כ יש להבין במלכות שמים, הלא הבורא ית'ש אין לו שום דמיון כלל ואיך נתארנו בתואר מלכות על בשר ודם וחומר.

אלא לפי שישמח ישראל עושים רצונו ומדובקים בו ית'ש ובמצותיו, שהם מופשטים מגשמיות ודבקים במידותיו ית' וכמו שנאמר ואתם הדבקים וגו', בזה יש להם דמיון קצת למעלה, לבחי' עליונה, לכן יתייחס עליהם מלכות שמים, כמו שנאמר מלך ישראל וגואלו, וכן ראוי להם כדברי רז"ל (שבת קל"ג). הוי דומה לו מה הוא רחום וכו', ומה הקב"ה עשה מלאכת עולמו בששת ימים וינח ביום השביעי אף ישראל שומרי שבת, שובתים ביום השביעי ומדבקים מחשבתם לבחי' קדושה, ולכן אומרים בשבת דווקא ישמחו במלכותך שומרי שבת, שע"י שמירת שבת יחול עליהם מלכות שמים ולשמוח בבחי' מלכותך, כי כביכול יש להם שייכות עם בוראם ית'ש, וז"ב קדושים תהיו כי קדוש אני ד', משא"כ באומות העולם לא יחול עליהם לשון מלכות שמים רק בחינת מושל, פי' שהוא מושל על הכל, ומלכותו בכל משלה, וכמו שאנו אומרים כי לד' המלוכה ומושל בגויים, ותואר הכבוד של מלוכה הוא רק על ישראל הדרתו.

וזה ביאור דברי רז"ל שעד אברהם אבינו ע"ה לא היה מי שקראו להקב"ה אדון, שלא היה מי בעולם שיהיה בחינת דמות ודמיון לקדושה, שיהיה יכול לקבל על עצמו מלכותו ית'ש

להרים קולו וצועק 'המלך', ומיד כל מיני מקטריגים יסתלקו. משל לליסטיין שתפס נפש אחת ומוליכו דרך עיר המלך, ובבואו בשוק העיר מקום אסיפות עם רב צועק הנתפש בקול גדול המלך, ומבקש עזרת המלך ואנשיו שיצילוהו מיד מבקש נפשו, ומיד הלסטיין שומט ידו ממנו, ונחבא הוא בתוך אסיפת העם ובורח על נפשו, ולא נודע הלסטיין מי הוא וממילא הנתפש פטור מתפיסתו. כך אנו נמסרים כל השנה ביד מנוול זה שונא נפשינו, ואין להמלט ממנו עד כי נהלך ונבוא יחדיו בקול המון חוגג בבית אלקינז מקדש מעט בימים אלו, ואז נצעק אל תשועת המלך הגדול יתברך שמו, ואז השטן מתיירא על נפשו ומסתלק ממנו. וכן בכל התפלה כשמזכיר "המלך" ירים את קולו ויכוון למה שכתבתי, "עכ"ל.

ובספה"ק מי השלוח (ח"ב מסכת ר"ה ד"ה אמרו דף ס' ע"ד - הובא בנחלי בינה דף קנ"א אות רח"צ) כתב וז"ל "אמרו לפני

בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה בשופר (ראש השנה טז). להביך הטובה באמירת מלכיות, כי בזכרונות מפורש הטובה אבל מה הוא הטובה במלכיות, אכן אף שנדמה להאדם שעול מלכות שמים הוא שיעבוד, אבל באמת זה הוא החירות האמיתי מכל שיעבוד שבעולם, כמו שאיתא בגמרא (סוטה ה.) כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שבמקום שהשם יתברך שוכן שם לא יקרב שום רע, וזה הוא הגמול והטובה כשהאדם ימליך עליו את השי"ת הוא בן חורין גמור, וזה מיעץ השי"ת לישראל שבימי ראש השנה יהיה רגיל על שפתם תיבת מלך, והוא סגולה להנצל מכל רע בשלא ימוש מפיו שהשם יתברך הוא מלכו, עכ"ל.

תשליך

בהלכה ואגדה

נכתב צ"י הר"ה
הרב אליהו נא
א"ג"ל

אחד המנהגים הנעלים של יום הרת עולם, הנקטים בקרב רוב עמך בית ישראל, בדחילו ורחימו, הוא מנהג אמירת "תשליך" ליד מקורי מים. המנהג נקרא כן על שם הפסוק (מיכה ז', י"ט) "ותשליך במצולות ים כל חטאותם". במאמר זה נתור אחר שרשי המנהג, פרטי קיומו והלכות שנסתעפו הימנו

מקור המנהג

למרות שרמז למנהג התשליך, מוצאים אנו כבר בספר נחמיה, וכדלהלן, הרי שלא מצאנו לו יסודות בגמרא. לא בגאונים ולא בראשונים. אף בטור ובשולחן ערוך, לא מצאנו למנהג, זכר כל שהוא.

המנהג כצורתו, מופיע לראשונה בספר מהרי"ל, אבי מנהגי אשכנז, וכה מובא שם¹: "מה שנהגין לילך בראש השנה אחר הסעודה אצל ימים ונהרות, להשליך במצולות ים כל חטאותינו וגו' ומהר"י סגל נהג גם כן להלך אצל הנהרות".

גם בספר המנהגים לרבינו אייזיק טירנא, שחי בתקופת המהרי"ל, הזכיר המנהג "ורגילים לילך על הנהר ולומר תשוב תרחמנו וגו', והוסיף עוד "ורואים דגים חיים".

הרמ"א, צועד בעקבות מאורי אשכנז אלו, וכן גם בהגהותיו לשו"ע כתב להלכה "והולכין אל הנהר ולומר ותשליך במצולות ים כל חטאותינו וגו'".

גם המקובלים ראו בכך מנהג יפה, וכה כתב רבי חיים ויטאל ז"ל בשער הכוונות: "עניין המנהג שנהגו האשכנזים לילך ביום ראשון דר"ה אחר תפלת המנחה מעט קודם שקיעת החמה אצל הים הגדול, או אצל המעיין, או באר מים חיים וקורים אותו תשליך, הנה הוא מנהג יפה, ויותר טוב הוא אם יהיה חוץ לעיר".

ואף שלא מצאנו למנהג עיקר ושורש בש"ס ובפוסקים הקדמונים, הרי שרמז כלשהוא מצאו לו² כבר בספר נחמיה (ח', א'-ג') "ויאספו כל העם כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים וגו', ביום אחד לחודש השביעי וגו' - ויום אחד לחודש השביעי הריהו ראש השנה".

"ומנהג זה יש לו מקור גם בזוהר הק" - כך כתב על מנהג התשליך באלף המגן (ס' תקצ"ח סק"ז), אשר הביא את לשון הזוהר בפר' אמור - "כמה דאת אמרת ותשליך במצולות ים כו' ועל דא כל חטאין דישאל שדיין בגוה".

אמנם, יש מי שרצה לדקדק מעובדא דגמרא חולין (צ"ד ע"ב) "דרבי נחמן מנהרדעא איקלע לגבי רב כהנא לפום נהרא במעלי

יומא דכפורי" - שמסתמא אמרו שם תשליך³, שכן, מה היה להם לעשות בפום נהרא, בדיוק בערב יום כיפור? ומה אשמעינן דהיו שם? אלא מן הסתם באו לומר שם תשליך⁴.

ודברים אלו תמוהים, דהרי "פום נהרא", היה שמה של אחת משיבות בבל, אשר רב כהנא כיהן בה כראש ישיבה, והיא היתה קרויה ע"ש העיר פום נהרא (אמנם בגלל ששכנה על שפת הנהר של סורא) ומה שרבי נחמן הגיע מנהרדעא אל רב כהנא בפום נהרא, היה בגלל הקשר שנטווה בין חכמי שתי הישיבות דאז, נהרדעא ופום נהרא, וכהא דמצאנו בגמ' קידושין (פ"א ע"ב) "רבי חנן מנהרדעא איקלא לרב כהנא לפום נהרא, חזיה דיתיב וקא גרס וכו", וכן בגמ' מועד קטן (כ"ז ע"ב) "רב כהנא ספד לרב זביד מנהרדעא בפום נהרא", וממילא אין ראיה מגמ' חולין למנהג התשליך⁵.

טעמי המנהג

הרבה טעמים ונימוקים נאמרו במנהג התשליך. נביא כמה מהם: (א) כזכר לעקידת יצחק, משום דאיתא במדרש (וירא, כ"ב): כשהלך אברהם אבינו לעקוד את יצחק בנו, הוליכם השטן בנהר - בכדי לעכבם מן העקידה - עד שהמים באו עד צווארם. באותה שעה תלה אברהם עיניו לשמים ואמר: הושיעה ד' כי באו מים עד נפשי, וניצול⁶.

(ב) לפי שביום הזה, ממליכים אנו את הקב"ה עלינו, ואם כן, נוהגים אנו במנהג שנהגו לפנינו בישראל, בהמליכם עליהם מלך, שהיו

³ בראיה למנהג הקהילות שאומרים התשליך ביום י"ג מידות, שהוא יום לפני ערב יו"כ, וכדלקמן.

⁴ שו"ת משנת יעקב, והעתיקוהו: נטעי גבריאל (מהדורת תשמ"ה) עמ' קט"ז הערה ט"ז; מנהג ישראל תורה ס' תקפ"ג אות ד'; מועדים לשמחה אלול-תשרי עמ' רט"ז; וגם הם כתבו בטעות דרבי זירא איקלע, במקום רבי נחמן מנהרדעא.

⁵ כן נראה לי (א.נ.).

⁶ מהרי"ל; מטה משה עמוד העבודה חלק ה' תת"כ; לבוש; יוסף אומץ לרבי יוסף יוזפא מפרנקפורט; קיצור שו"ע ס' קב"ט סעי' כ"א; משנה ברורה ס' תקפ"ג סק"ח.

¹ בהלכות ראש השנה

² הגר"א בהגהותיו לשו"ע על דברי הרמ"א שמביא המנהג, מציין נחמיה ח'; וכ"ה בספר נפש חיה; ובשו"ת עין אליעזר אור"ח ס' נ"א.

מושחין אותו על יד המעיין כמ"ש בחז"ל אין מושחין את המלכים אלא על המעיין כדי שתימשך מלכותו.⁸

ג) כסימן ל"תשליך במצולות ים כל חטאותינו".⁹

ד) לרמז כמו שהמים הללו הנראים עתה, לא היו כאן מתחילה, וגם אחרי כן לא יעמדו, כן לא אשוב על חטאי, ונמצא כאילו החטא איננו.¹⁰

ה) "כי מים מורים על החסדים"¹¹, וביום הדין נכון להגביר את החסדים על הדין.¹²

ו) מים מורים על הכנעה, על שם הכתוב "וישאבו מים וישפכו לפני ד" (שמואל א', ז', ו') ובתרגום יונתן: ושפיקו לבהון בתיובתא כמיא קדם ד', ופירש רש"י ז"ל, סימן הכנעה, הרי אנו לפניך כמים הללו הנשפכים.¹³ (ויש שמצאו מפסוק זה סימוכין למנהג מן הנביאים).

ז) כמו שעכשיו בראש השנה, בפינו כל היום לשבח ולהתפלל לו, כן יהיה כל השנה, וזהו ע"פ הגמרא דהוריות (י"ב ע"א) "כי גרסיתו, גרסו על נהרא דמיא, כי היכי דמשכן מיא, משכן שמעתיכו, וברש"י "דלא ליפסוק מפומיכו כמעין זה שמושך והולך".¹⁴

ח) בראש השנה רצוננו לעורר אהבת השם לעמו, ע"כ אנו הולכים אל המים, להורות בזה שהעבודה צריכה להיות באהבה כמים הפנים לפנים, וכשישראל עובדים את הקב"ה מתוך אהבה, אז גם הקב"ה יש לו אהבה לישראל.¹⁵

ט) מובא בחז"ל טעם, מדוע בחטא העגל נאמר אצל משה "ויזר על פני המים" - משום שהתכוון לבדוקם כסוטות,¹⁶ אם כן, בר"ה שאנחנו מתפללים ועושים תשובה, אנו מגלים דעתנו שמה שעשינו שלא כדת, הכל הוא רק בגלל שאור שבעיסה שערכב, אבל אין בנו מחשבות פיגול וכפירה ח"ו, ולכן אנו הולכים אל

⁷ הוריות י"ב; כריתות ב'.

⁸ אלף המגן ס"י תקצ"ח אות ה'; אוצר התפילות תקל"ז ע"ב; קיצור שו"ע ס"י קב"ט סעי' כ"א.

⁹ מעגלי צדק לרבי בנימין הלוי אשכנזי, רב בסאלוניקי. ונכון לציין את דברי השל"ה הק' (מס' ראש השנה, עמוד הדין) שכתב שדווקא "אם הוא באופן שמתעורר בתשובה שלימה בלב ומשליך מעליו גילוליו, אז נופלים הם במצולות ים". א"ה, ונראה שמקורם טהור בדברי הפסיקתא רבתי (פרק מ"ד) "אמר הושע שובה ישראל עד ה"א כי כשלת בעוונך (הושע י"ד ב') אמרו לו, ריבונו של עולם ומה את עושה לכל עוונותינו? אמר להם עשו תשובה, והם נבלעים מן העולם, שנאמר (ירמ' ג, כ') יבוקש את עוון ישראל ואיננו ואת חטאת יהודה ולא תמצאנה. אמרו לו ולהיכן אתה משליכם? אמר להם לים, שנאמר (מיכה ז', י"א) ישוב ירחמנו יבבוש עוונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם". ומיהו, בשם כמה צדיקים, כהמגיד מזלאתשוב ז"ע ועוד, איתא, מדוע משליך הקב"ה העוונות במים ולא מעבירים לגמרי מן העולם? אלא דמצאנו בגמ' יומא (דף פ"ו, ע"ב) שאם אדם עושה תשובה מיראה, אזי העוונות נעשים שגגות, וכשעושה תשובה מאהבה, נעשים זכויות, ואז צריכים לעוונות, ולכן אין הקב"ה מעבירים לגמרי מן העולם אלא מטמינם במצולות ים (אמרי יהודה פר' בשלח; דברי יואל עמ' קמ"ה).

¹⁰ ספר החיים לרבי חיים בן בצלאל, חברו ובר-פלוגתא של הרמ"א. (וטעם זה הוא דווקא כשהולכין אל נהר ומעיין שמימיהם נמשכין).

¹¹ סדר תפילות מכל השנה לבעל התניא, עמ' קמ"ט.

¹² וכן משמע בדברי החתם סופר (פסחים דף ק"ה ע"א) "בכל מוצאי שבת המתים הולכין אל הנהר קודם שנכנסין לדין, דוגמת החיים שהולכין ביום הדין שלהם אצל הנהר, לומר תשליך ולעורר חסד העליון הנמשל למים".

¹³ בית מאיר, מובא בשדי חמד; אלף המגן ס"י תקצ"ח סעי' ה'.

¹⁴ ספר החיים בהשמטות לס' תקפ"ג. וכתב שם "לכן נראה לילך דווקא לנהר הנמשך ולא לבאר מכונס".

¹⁵ ערוגת הבושם, פר' האזינו.

¹⁶ עבודה זרה מ"א, ע"א; ועי' בשפתי חכמים פר' כי תשא (פרק ל"ב, ב') שהטעם שבדק אותם כסוטות, כי הזונה אחר עכו"ם, הוא כאשה המזונה תחת בעלה, כמו שאמרו במדרש והביאו רש"י בשיר השירים.

המים, להניח לבדוק עצמנו כסוטות, שאנו נקיים מכל חטא ואביזריהו דעבודה זרה.¹⁷

י) טעמי ראיית הדגים, הוא כעין שאר הסימנים הנקוטים החג: "שרואים דגים חיים - ואפשר שיהא לסימן שלא תשלוט בנו עין הרע ונפרה ונרבה כדגים".¹⁸

י"א) יען כי לדגים אין גבינים ועיניהם פקוחות תדיר, כך תתעורר עין של מעלה שרומזת על רחמים גדולים להיות פקוחה עלינו תמיד לרחמים ולטובה.¹⁹

י"ב) לזכור שאנחנו משולים כדגים חיים שנאחזים פתאום במצודה, כך אנו נאחזים במצודת הדין, וע"י זה מהרהרים בתשובה.²⁰

י"ג) יען שאומרים שם "מי א-ל כמוך", הרומז לי"ג מכילין דרחמי, ודגים ראשי תיבות: י"ג מכילין דרחמי.²¹

י"ד) על פי המעשה דרבי עקיבא בגמ' ברכות (דף ס"א, ע"ב) שהיה מקהיל קהילות ברבים וישב ודרש וכו'.²²

ט"ו) על פי המעשה בגמ' גיטין (דף נ"ז, ע"ב) על ארבע מאות ילדים וילדות שנישבו בידי הרומאים, והאויבים חפצו שימירו את דתם. כשנודע הדבר לילדים, השליכו עצמם אל הים ומתו על קידוש השם. וכן עוד כמה אלפים ורבבות מישראל נטבעו ימים ובהנהרות על קדושת אמונת ישראל, על כן הולכין אנו ביום הזכרון אל הימים והנהרות, לזכור את הקרבנות שאנחנו מקריבים על קדושת השם, התורה וישראל.²³

ט"ז) עוד טעם אפשר לומר, על פי מה שפירשו צדיקים²⁴ את מאמר הגמרא בחולין (כ"ז ע"ב) "דגים לאו בני שחיטה ניהו משום דכתיב ..אם את כל דגי הים יאסף להם", באסיפה בעלמא סגי להו" - כך ישראל בשעה שהם נאספים באחדות, אינם צריכים בדיקה וכולם טהורים וכשרים; לכן מה יאה שביום בו עוברים לפניו כבני

¹⁷ ספר פני המים, דף כ"ד ע"א.

¹⁸ הרמ"א בדרכי משה בשם "מנהגים", וכן במשנ"ב סק"ח. ואילו בספרו תורת העולה (חלק ג' פרק נ"ו, מ"ח) היה הרמ"א נותן טעם אחר: "להיות כי מן מצולות ים ניכר ענין בריאת העולם, כי מצולות ים הוא התהום והוא המקום היותר עמוק בים וכו', וכאשר אנו הולכים על יד המים בראש השנה שהוא יום דין, לשום כל אחד על נפשו ענין בריאת העולם ושה יתעלה מלך הארץ, ועל זה נאמר 'תשליך במצולות ים חטאותינו', כי באמת המתבונן במצולות ים ומכיר שהעולם מחודש, על ידי זה עומד על מציאת השם יתעלה ומתחרט על ידי זה כל עוונותיו וחטאיו נמחלים, ועל דרך זה נשלכים החטאים במצולות ים והוא מבואר למשכיל".

¹⁹ השל"ה, מס' ר"ה, עמוד הדין; אליה רבה ס"י תקצ"ו סק"ג.

²⁰ מנהגים; מטה משה; מגן אברהם ס"י תקפ"ג סק"ה; לבוש תקצ"ו.

²¹ טעמי המנהגים ר"ה אות תשכ"ד הערה ל"ו, בשם שער בת רבים.

²² מצאו פפוס בן יהודה, אמר לו, עקיבא, אי אתה מתיירא מפני אומה זו? אמר לו, אמשול לך משל, למה הדבר דומה. לשועל שהיה מהלך על גב הנהר, ראה דגים שהיו רצים לכאן ולכאן. אמר להם, מפני מה אתם רצים? אמרו לו, מפני הרשתות והמכמורות הבאות עלינו. אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה, ונדור אני ואתם, בדרך שדרו אבותיי ואבותיכם. אמרו לו, אתה הוא, שאומרים עליך פיקח שבחיות? לא פיקח אתה, אלא טיפש אתה, ומה במקום חיותנו אנו מתייראים, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה. ואף אנו כך, בזמן שאנו עוסקים בתורה, דכתיב בה, (דברים ל') "כי הוא חיך ואורך ימיו" אנו מתייראים, כשאנו פוסקין מדברי תורה, על אחת כמה וכמה. אמרו, לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו לפפוס בן יהודה, וחבשוהו אצלו. אמר לו, פפוס, אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה, אוי לי שנתפסתי על דברים בטלים" (קצה המטה, ס"י תקצ"ח אות ח').

²³ דיני ישראל ומנהגיו.

²⁴ הרה"ק רבי שלום יוסף ז"ע, בכור בניו של הרה"ק רבי ישראל מרוז"ין ז"ע. (אמרי קודש, בא"א, שיבסר אדר תשנ"ב).

מרון, יאספו ישראל באחדות ליד הדגים²⁵, בכדי להודיע, כי גם הם באסיפה בעלמא סגי להו²⁶.

ועל זה הדרך, ביארו מנהג זה, גאוני וצדיקי הדורות האחרונים, והכבירו בטעמים נוספים על פי דרכם, דרך הרמז, הסוד והחסידות.

התפשטות המנהג

בתחילה, התפשט מנהג התשליך בקרב בני עדות האשכנזים, ואילו בני עדות הספרדיים קיבלוהו רק בתקופה מאוחרת יותר, לאחר שדרכי המקובלים מיסודו של האריז"ל, קנו להן שביטה בקרבם. כך עולה מלשונו של רבי חיים ויטאל שכותב בשער הכוונות על תשליך: "ענין המנהג שנהגו האשכנזים וכו' הוא מנהג יפה". כאשר מאידך, בספרי ההלכה והמנהג הספרדיים שקדמו לרבי חיים ויטאל, לא מצאנו איזכור כלשהו למנהג²⁷.

נכון יהיה לציין, כי גם בקרב האשכנזים, בעיקר בדורות עברו, לא הכל החזיקו במנהג התשליך. על הגאון מוילנא ידוע שלא החזיק במנהג זה²⁸, וכן עד האידנא, הפרושים בעיר העתיקה בירושלם, הנוהגים כשיטת הגר"א, אינם אומרים כלל תשליך²⁹.

בעל ערוך השולחן המליץ³⁰ שאם נשים הולכות לתשליך "מוטב שאנשים לא ילכו כלל, דבלאו הכי יש מתרעמים על זה בזמן הזה, ורבים נמנעים מזה מפני טעם הידוע להם, ונכון הוא", וכיוצא בזה נקט האדר"ת³¹. מרחיקת לכת היא דעתו של הגאון רבי אליהו רוגנר זצ"ל מקאליש³², שכתב בתשובותיו יד אליהו: "וראוי לבטל המנהג של תשליך לגמרי, מחמת כמה טעמים גדולים, אשר בזמן הזה אינו ראוי לנהוג כלל בזה, וגם מעיקרא לא ניתן המנהג כי אם לגדולי חקרי לב שיודעים מה הוא ועושים כל דבריהם בצנעה, אבל בזמן הזה פרוץ מרובה על העומד מאה פעמים, וכמה קלקולים גדולים ראיתי בזה וד"ל".

מאידך, היו תקופות שלא אמרוהו אצל האשכנזים, מחמת המציק. בספר "יוסף אומץ" (פרנקפורט), כותב אמנם על תשליך ש"מנהג אבותינו תורה, לילך ולומר תשליך, וכן היה המנהג פשוט פה כל הימים", אבל בהמשך מספר הוא "עד איזה השנים ששומרי שער נהר מיין, המה בעלי מלחמות, שכמעט נשכח המנהג דרובא דעלמא, ואפילו המדקדקים אינם הולכים רק אל המלוא, שקורין וואל, מקום שמוציאין למטה בחריץ שקורין גראבין צינור קטן עם מים".

גם באמסטרדם היו הרבה שלא אמרוהו, בעקבות חמת המציק³³.

²⁵ ועי' להלן שהיו שדקדקו לומר התשליך דווקא במנין עשרה, ולא פחות.

²⁶ המלקט.

²⁷ וכן בספר ארץ ישראל כתב "אין הספרדים נוהגים כלל מנהג תשליך".

²⁸ מעשה רב, סי' ר"ט.

²⁹ כן אמר לי הגר"א אליהו זילברמן שליט"א, ראש ישיבת אדרת אליהו.

³⁰ סוף סי' תקפ"ג.

³¹ כן כתב בספרו 'תפילת דוד': "ובאמת ראוי הדבר בדור הזה לבטל אותו המנהג, ובפרט בעיירות הגדולות, וביותר מפני שנדפסו תחינות לנשים, ועמי הארצות כהנשים מאיריבין הרבה, והם לשחוק ולצנינים בעיני העמים".

³² תלמידם של השערי תשובה ושל רבי אברהם אחי הגר"א.

³³ מנהגי אמסטרדם, תשס"ב, פרק ג', עמ' צ"ג. ועי' שם בהערה מס' 7, הסיבה שאולי גרמה לזה: "הנה כשנכבשה הולנד על ידי צרפת התקנה, אסרו באמסטרדם לעשות בפרהסיא דבר שהוא מטעמי דת, ועל פי זה הוכרז ביום א' דראש השנה תקנ"ז, בבית הכנסת באמסטרדם שאסור לומר תשליך באסיפה משום שזה מנהג דתי, ורק ביחידות שרי. וכנראה שגזירה זו שמטעם השררה, גרמה להרבה יהודים באמסטרדם לזלזל במנהג זה, שכן גם דברים אחרים שנאסרו אז מטעם השררה ביטלו הרבה באמסטרדם כגון קידוש לבנה שנאסר בכרוז של כ' באלול תקנ"ו לעשות במנין או באסיפה ומובא ב'פעדר', שמנהג אמסטרדם שלא לאומרו. ואף

עדות התימנים חלוקות ביניהם בנוגע לאמירת תשליך עד האידנא. בני תימן הנוהגים בנוסח "בלדי" וכן בנוסח "דרדע", המבוססים על משנת הרמב"ם, אינם אומרים תשליך³⁴, בעוד שהנוהגים בנוסח "שאמי", הנוטה לצד שיטות המקובלים (בעיקר יוצאי מחוז שרעב), אומרים אותו, ברובם³⁵.

האם גם נשים וקטנים אוהזים במנהג? מנהג זה נתקן בעיקרו לאנשים, ולמעשה, גם נשים וקטנים צעדו בעקבות המנהג, וגם הם אומרים תשליך³⁶.

ובזכרון אברהם³⁷ כתב "וג"ל דלקטנים ונשים אין חיוב לילך אל הנהר, רק מבח המנהג עוקרים הרים על זה"³⁸. וכן בשו"ת גנזי יוסף³⁹ כתב שלא מונעים מהן ללכת לנהר לומר תשליך, כי אימת הדין עליהן ולא תבאנה לידי ערבוביא.

אכן, במקומות ובזמנים, שעקב המנהג יצאו קלקולים, גזרו גדולי ישראל וביטלו את המנהג שהנשים תלכנה לומר תשליך.

גם כאן מרחיקת לכת וחריפה במיוחד, היא דעתו של הגאון רבי אליהו רוגנר זצ"ל שממשיך וכותב על הא דלעיל "בעיקר אני גוזר באיסור גדול וגזירת התורה, שהנשים לא ילכו כלל וכלל לעשות תשליך, כי גדול עוונם מנשוא אם יעברו על איסור זה". דעתו בענין היא כה נחרצת, עד שכתב שאיסור זה תקף "אף שלא במקום שאנשים הולכים, ולא יזוזו ממקומם ללכת להגיד התשליך כלל".

כן מוצאים אנו, שהגאון בעל החכם צבי ציוה להדיא לבנותיו להימנע ללכת לתשליך⁴⁰.

מלשון ערוך השולחן שהבאנו לעיל עולה, דבדיעבד, אם נשים הולכות, לא ילכו האנשים: "ויזהרו שלא ילכו נשים, ובמקומות שהולכות, מוטב שהאנשים לא ילכו כלל".

בעל פרי השדה⁴¹ מצא לבעיית התערובת, עצה פשוטה: בשנותיו האחרונות, היה נוהג ללכת לתשליך בצום גדליה עם מנין של עשרה⁴². וכחאי גוונא הותקן בעיר בריסק, כי בראש השנה לא ילכו הנשים לתשליך, אלא ביום אחר, ע"פ תקנת אב"ד דמתא, הגר" צבי הירש אורנשטיין זצ"ל⁴³.

זמן קיום המנהג

שבחוק היסוד של הולנד משנת תקע"ד, הותר שוב לעשות עניני דת בפרהסיא, לא הצליחו כנראה להחזיר עטרה ליושנה אחר שהושפלה י"ז שנה, וגם יתכן שכיון שבמאה הקודמת שררה אוירה כללית, שבני ישראל יש להם כמה שיותר לראות לא להתבלט בין הגויים, התביישו הרבה יהודים מעצמם לעשות דברי דת בפרהסיא".

³⁴ בהליכות תימן עמ' 12, כתב "אין סדר תשליך נהוג בתימן כלל", וכן סדר התשליך, לא מופיע ב"תכלאל".

³⁵ כן אמר לי הר"ה ג' ר' בנימין עוזרי שליט"א.

³⁶ ובאשרי האיש חלק ג' עמ' פ"ו, הביא דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שהן חייבות.

³⁷ חידושים והגהות על שו"ע אור"ח (לגר"א בינג הלוי זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק ווירצבורג, מגדולי תלמידי החתם סופר זצ"ל), הלכות ר"ה סי' תקפ"ג.

³⁸ ובהערות על הספר הנ"ל, מאת הגאון רבי יצחק זעקל הלוי במברגר זצ"ל (הערה י"א) כתב שכונות הרב לחלק דלפי הטעם משום זכר לעקידה וכו' אין חיוב לנשים וקטנים, אבל לפי טעמי אחרוני שהובאו בשל"ה ובמהרי"ל וכו', אפשר שגם בנשים וקטנים שייך המנהג לילך אל הנהר.

³⁹ סי' ק"א, אות ב'.

⁴⁰ בהקדמה לספר צבי לצדיק ובתל תלפיות [תרצ"ו] סי' ב'.

⁴¹ הגה"צ רבי אליעזר דייטש זצ"ל, רב ור"מ שומרי הדת באניהאד, תרס"ו.

⁴² הובא בספר פני המים, אות מ"א. א"ה, הענין שלקח עימו מנין של עשרה, נראה שהוא משום דפסוקי התשליך מכוונים כנגד י"ג מידות, הנאמרות דווקא בציבור, כדפסק בשו"ע אור"ח סי' תקס"ה סעי' ה'.

⁴³ כן הובא בספר גדולת יהונתן, וכן בפני המים אות מ"ג.

המנהג ברוב המקומות לומר ה"תשליך" ביום ראשון דראש השנה, אחר מנחה קודם שקיעת החמה, והטעם ע"י בהערה⁴⁴.

ואף שמדברי המהרי"ל נראה, שהמנהג הקדום היה, שהולכין לתשליך אחר הסעודה, טרם תפילת מנחה⁴⁵, אבל בשער הכוונות - שדבריו גם הובאו להלכה במגן אברהם⁴⁶, בבאר היטב⁴⁷ ובשו"ע הרב⁴⁸ - כתב, שהולכין אחר תפילת מנחה, וכן פשט המנהג. ויש מי שכתב⁴⁹ שנוהגין לילך, "אף אם כבר שקעה החמה עד הלילה"⁵⁰.

אם לא היתה אפשרות כלל לילך ביום א' דר"ה, ילך ביום ב'.

חל יום א' דראש השנה להיות בשבת. נחלקו הדעות, אימתי אומרים אז את התשליך. לפי שיטה אחת, אומרים ה"תשליך" דווקא ביום א' דר"ה, ואפילו כשחל להיות בשבת⁵², ובשו"ת תורה לשמה⁵³, אף סבור, דעדיף טפי⁵⁴.

⁴⁴ ביערות דבש (דרוש י' לכ"ה באלול) איתא "ולכן מנהג ישראל בראש השנה שאז חטא אדם, בעת מנחה, לילך לנהר ולעורר י"ג מכילין דרחמי עילאי, כי לולא כן חס וחלילה היה חרון אף ד' על אדם הראשון, רק מכילין דרחמי עילאי הגנו, כאשר כתב האר"י ז"ל, ולכך סיימו [בנוסח התשליך] אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם, היינו בזמן אדם הראשון שהיה בבחינת קדם וכו'". וביתר הרחבה מצאנו בתורה לשמה (אור"ח, שאלה קנ"ט) לאחר שנשאל, מה טעם יש במה שהובא בסידור האר"י ללעשות התשליך ביום ראשון דר"ה אחר תפילת המנחה קודם שקיעת החמה, והשיב ממדרש רבה, שאדם הראשון שנברא בר"ה, עבר בשעה עשירית ובשעה י"א נידון, ובשעה י"ב יצא בדימוס "כך עתידין בניך לעמוד לפני ביום הזה ויוצאין לפני בדימוס. אימתי, בחודש השביעי באחד לחודש" וממשיך התורה לשמה "ועל כן מאחר שאדם הראשון יצא בדימוס בשעה י"ב בראש השנה, הרי שעה י"ב ביום זה הוא עת רצון ובוודאי שסוף השעה היא היתה עת רצון יותר, מפני שכל שהוא קרוב לקדושת השבת הוא יותר רצון, ולכן גם עתה נעשה ענין התשליך בשעה י"ב, וסוף השעה הוא יותר רצון, מפני כי קבלת התשובה של הדורות נסמכה על קבלת התשובה של אדם הראשון, שהיתה בשעה י"ב מן היום, שאותה שעה נסתם פי המקטרג ונכנע, ולכן בכל שנה ושנה יתעורר הכח הזה וכו'".

⁴⁵ וכ"ה בספר יוסף אומץ לרבי יוסף יוזפא נוירלינג מפרנקפורט: "מנהג אבותינו תורה לילך אחרי האכילה לנהר ולומר תשליך וכו'", וכן באלף למטה (ס' תקצ"ח סק"ג) כתב: בשו"ע ובלבוש לא הזכיר אחר מנחה, ומשמע מדבריהם שיש לילך קודם מנחה, רק בשם האר"י ז"ל כתבו אחר מנחה, ונראה שאין קפידה בזה.

⁴⁶ ס' תקפ"ג סק"ה.

⁴⁷ שם סק"ו.

⁴⁸ שם סעי' ז', וכ"ה גם בברכי יוסף שם אות ו', וכ"ה בשו"ת שבות יעקב חלק ג' אות מ"ב.

⁴⁹ מטה אפרים ס' תקצ"ח סעי' ד'; אליה רבה ס' תקצ"ו.

⁵⁰ מיהו, בהמשך בסעי' ז', כתב המטה אפרים, דאע"פ שנהגו לילך אחר מנחה, מ"מ אם משער בעצמו שאחר מנחה לא יהיה לו פנאי ללכת, ילך קודם מנחה, וכן כשרוצים לילך לנהר שחוץ לעיר, העיר דלתותיו נעולים בלילה, יכולים לילך קודם מנחה.

⁵¹ מטה אפרים ס' תקצ"ח סעי' ו' בשם ברכי יוסף ושערי תשובה ס' תקפ"ג; ובשו"ת תורה לשמה (אור"ח, שאלה קמ"ה) כתב, דאם נאנס ולא הלך לתשליך ביום א', ילך ביום ב' - מיד לאחר תפילת מוסף, ולא ישתנה עד אחר מנחה, כי רק ביום א' איכא טעמא לעשותו בשעה י"ב מן היום, מה שאין כן ביום ב', וע"ע מה שהבאנו בשמו להלן שלמעשה אפשר לומר התשליך בכל עשרת ימי תשובה; ובאוצר מנהגי חב"ד (אלול תשרי, עמ' קמ"ה אות שני), מובא שהרה"ק רבי חנוך דוב מקידינוב זצ"ל נהג לילך לתשליך בכל שנה ביום שני דר"ה.

⁵² כן משמע ממהרי"ל; וכ"כ בסידור היעב"ץ; וכ"כ בזכור לאברהם ח"ג ס' יש"א; וכ"כ במועד לכל חי (ס' י"ג אות ע') לרבי חיים פלאג'י, וכתב עוד שם: "ומה שהיה בעירנו אחד מעיר ושניים ממשפחה לעשות התשליך ביום השני כשחל היום הראשון בשבת, עתה לא נשאר בהם עד אחד, אלא כולם הם ביום הראשון, זולת מי שנאנס ולא עשה בראשון דיעשה ביום השני"; וכן הוא בשערי תשובה ס' תקפ"ג סק"ו, והוסיף שם ש"במחזיק

והנהג כן, עליו להקפיד, כמובן, לא להוציא שום דבר אל מחוץ לתחומי העירוב, וע"י בהערה⁵⁵.

ולפי שיטה אחרת⁵⁶ וכן המנהג פשוט⁵⁷, שאין הולכין לתשליך בשבת, אלא כי אם ביום שני ב' דראש השנה.

יש חצרות צדיקים⁵⁸ הנוהגין לומר תשליך ביום השמיני של עשרת ימי תשובה, יום לפני ערב יום כיפור, הנקרא "יום י"ג מדות".

ברכה כתב שהרב המקובל מה"ו יוסף אירגאז לא היה חושש ואומר אף בשבת, והוא כדברי השב"י וכן אנחנו נוהגים אחריו; וכ"ה בנן איש חי שנה ראשונה, פר' ניצבים אות י"ב, וכתב שכן הורה מהרי" ענתבי בשם הרש"ש; וכ"ה במטה אפרים ס' תקצ"ח סעי' ה'; וכן כתב בספר מנהגי ארץ ישראל (הלכות ר"ה, מ"ה) "והכי חזינא לרבנן קדישי בעיה"ק ירושלם ת"ו שהיו אומרים אותו גם בשבת" וע"ע בהערות דלקמן.

⁵³ אורח חיים ס' קנ"ט.

⁵⁴ "מפני עוצם ההארה של מנחת שבת, שמתגלה מצח הרצון, וזה גילוי ההארה חסייע יותר לענין זה, דבר בעתו מה טוב וידוע שגם היבא דחל ר"ה בשבת תתגלה ההארה הזאת של מצח הרצון כנהוג, ולכן אנו מוציאים ס"ה, וקורין פסוק ואני תפילתי לך ה' עת רצון, והגם שאנחנו מתפללין בעמידה של המנחה תפילת ר"ה, ולא של שבת שהיא אתה אחד וכו', הנה לזה יש טעם, וכמ"ש במ"א. ומ"מ הארה זו תתגלה עתה במנחה, בנוצר חסד לאלפים, למתק ב' שמות אלוקים ואד".

⁵⁵ בשו"ת שבות יעקב (ח"ג ס' מ"ב) נשאל על כך, ובתחילת דבריו כתב, שלא ידע שום נידוד איסור בזה, ואדרבה כתבו הפוסקים שיש לילך ביום הראשון, וזריזין מקדימין למצוות. מהיכי תיתי לא ילכו לשם ביום השבת, מה חשש איסור יש בזה, אפילו אם הנהר הוא במקום שאסור שם לטלטל ביום השבת, מה בכך, לא ישאו אצלם כלום, ולא יטלטלו אצלם, וליכא למגזר דלמא יטלטל שום דבר, דא"כ בכל שבתות השנה למה לא גזרינן כן. ולא מצינו בשום פוסק חשש איסור גזירה בזה. ואדרבה, בספר מהרי"ל ריש הלכות ר"ה כתב, וז"ל: מהרי" סג"ל נהג ג"כ לילך אצל הנהרות, ואמר: כשהולכין אצל הנהרות ביו"ט אל יוליכו עממה מזון לזרוק אל הדגים, דאית ביה חילול י"ט, משום דמוקצה הם לישראל, משום שהם מחוסרים צידה, ואין מטלטלין ביו"ט אלא לדבר הראוי לו, א"כ הנושא איתו מזון תרתי ריעותא עבדי, דמוציא חוץ לעירוב ומאכיל את המוקצה, וכ"כ כשחל ר"ה בשבת דאין לעשות כן, עכ"ל. הרי להדיא מבואר מדבריו, דיש לילך אל הנהר ביום השבת, רק שלא להשליך להם מזון. גם בר"ה שחל בחול אסור לעשות כן. וביום השבת כל שכן דאסור, (וממשיך השבות יעקב) ומקורב נדפס קיצור שני לוחות הברית שכתב שם שאין לילך אל הנהר ביום השבת, בלי טעם וראיה כלל ובודה איסור מליבו, ובודאי נתעלם ממנו דברי המהרי"ל והדרת קודש. ואיזה עמי הארצות כשרואים כבר נדפס בספר חדש, אף שאין ראוי לסמוך עליו תופסין כן להלכה, ולא שפיר עבדי. וכן ראיתי כמה וכמה גדולים נוהגים כן [לומר תשליך בשבת], ונקראים זריזים; אולם, בשו"ת יוסף אומץ להחיד"א (ס' י"ז) מזכיר את השבות יעקב וכתב על כך: הראשונים היו נוהגים מנהגייהם על פי הסוד, והיו מסתירין מאד בהעלם נמץ הדברים כנודע, דכל הש"ס בנוי על פי הסוד כמ"ש רע"א מהימנא והיה העלמה. ולפי סוד תשליך אשר גלה סוד האר"י ז"ל, יש מקום לומר דלא יאמרוהו בשבת. וכן כתבו משם הרב עיר וקדיש הרמ"ז ז"ל. והגם דשמעתי דהרב החסיד אירגאז זלה"ה היה אומרו בשבת, מ"מ לדידי חזי לי שב ועל תעשה עדיף. ומה גם בדברים העומדים ברומו של עולם, כך שלא נמצא בפירוש מרבניו האר"י ז"ל. ועוד לא נתברר אם הרב מהרי" אירגאז ידע שהרמ"ז מנע אמירתו. ה"כ החיים מביא את הדברים ומוסיף: אבל בירושתי' שעושין בתוך החומה, אדרבה יום א' עדיף וגם כשחל בשבת. וכ"כ הרו"ח, וכ"ה מנהג בית א-ל יכב"ץ אשר בעיר קדישני ירושת'ו ההולכים ע"פ דברי האר"י ז"ל, שעושין תשליך ביום א' דר"ה אף כשחל בשבת.

⁵⁶ קיצור של"ה; מקור חיים, ס' תקצ"ז סעי' א'; פרי מגדים, ס' תקפ"ג, א"א, סק"ה; מאמר מרדכי ס' תקפ"ג סק"ז; ברכי יוסף (תקפ"ג סק"ו) בשם כתבי הרמ"ז; ליקוטי הלוי, מנהגי ק"ק ווירצבורג.

⁵⁷ כך כתב באלף המגן; וכן בשדי חמד מערכת ראש השנה ס' ב' אות ב'. וכן העיר הגרא"י ולדנברג בספר מנהגי ארץ ישראל (הלכות ר"ה הערה מ"ה) "כי מנהג האשכנזים באר"י לדחות אמירתו ליום ב'".

58 באבוב; ויזניץ; טשרנוביל; מונקאטש; נדבורנא; סקוריא; צאנז.

הסיבות לדחיית אמירתו מראש השנה ליום י"ג מידות, הסתעפו (והארכנו בו במקום אחר⁵⁹), ומכל מקום נציין למה שכתב בתורה לשמה, כי הארת י"ג מכילין דרחמי, אשר בכוחם עושין אנו סדר התשל"ך, מתגלים בכל עשרת ימי תשובה, וכמ"ש בספרא דצניעותא⁶⁰, ולכן אם נאנס ולא עשה סדר התשל"ך ביום א', יעשה ביום ב', ואם גם ביום ב' נאנס, יעשה ביום ג'. ובהמשך כתב: "מיהו ביום שני נראה שיעשהו אחר תפילת מוסף, אחר כל התקיעות כולם, כי רק ביום הראשון איכא טעמא לעשותו בשעה י"ב מן היום, וכאשר כתבתי בתשובה המוקדמת לכס". וכן גם בליקוטי מהרי"ח כתב שאפשר לעשות התשל"ך בכל עשרת ימי תשובה.

מאידך, מצאנו הנהגות צדיקים שהלכו לומר תשל"ך בזמנים אחרים⁶¹.

פרטי המנהג ואופניו

מנהג התשל"ך, הוא מהמנהגים היחידים, שקיומם תלוי לא רק בזמן, אלא גם במקום. יש מהפוסקים שכתבו⁶² לילך לאומרו ליד ים או נהר, והמקובלים הוסיפו⁶³, "ויותר טוב אם הוא מחוץ לעיר"⁶⁴, ויש שציינו⁶⁵ דווקא לנהר שיש בו דגים חיים, ומאידך, יש שכתבו שאפשר לומר תשל"ך גם ליד שפת באר או בור מים⁶⁶, ואם אין בנמצא אחד ממקורות מים אלו, נוהגים למלא מים בדלי או בקערה⁶⁷.

⁵⁹ קובץ אסיפת חכמים, י"ב.

⁶⁰ דף קע"ז בפרקא תנינא, וז"ל: בזמנא דמטא תשרי בירחא שביעא משתכחי אלן תליסר בעלמא עלאה ומתפתחי תליסר תרעי דרחמי בההוא זמנא דרשו ד' בהמצאו כתיב ע"ש, נמצא כי בעשרת ימי תשובה משפיעים י"ג תיקוני דיקנא בעולם האצילות, ועי"כ כתיב בהו דרשו ד' בהמצאו שאפילו היחיד השב בתשובה מתקבל ברצון כמו הציבור.

⁶¹ הרה"ק רבי ישראל יעקב לייפער מחוסט זצ"ל, היה הולך לומר תשל"ך בחול המועד סוכות; הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זצ"ל, הלך פעמיים לתשל"ך: במוצאי ראש השנה וביום י"ג מידות, ולפי גירסא אחרת בהיותו בשנת תר"צ בארצות הברית, הלך לתשל"ך שלוש פעמים: א. ימים אחדים לפני ראש השנה ב. במוצאי ראש השנה ג. ביום י"ג מידות. (אגרות קודש, עמ' רנ"ב; ימי מלך, א', עמ' 335; המלך במסיבו, ב', עמ' כ', וע"ש שמה שהלך במוצאי ר"ה, הוא אך בכדי לראות מים חיים, ומה שהלך ב"ג מידות, הוא בכדי לומר התשל"ך).

⁶² מהרי"ל כדלעיל; שער הכוונות דרושי ר"ה; רמ"א סי' תקפ"ג סעי' ב'; מגן אברהם שם סק"ח.

⁶³ שער הכוונות שם; פתורא דאבא, מנהגי האר"ז ל' עניני ר"ה אות מ"ו; וכו"ה במטה אפרים תקצ"ח סעי' ד'.

⁶⁴ והטעם כתב בבינה לעתים, שהוא ע"פ הטעם של המהרי"ל, להזכיר, שהשטן עשה כמין נהר לעכב את אבותינו אברהם ויצחק מן העקידה, וכל המעשה הזה היה מחוץ לעיר ע"כ הולכין ג"כ מחוץ לעיר; ובספר מנהגי ישראל כתב טעם, משום שהיו זמנים ששונאינו חשדו בנו, כי משליכים ישראל סם בבארות המים, לכן חדלו לעשות התשל"ך בתוככי העיר; ובספר פני המים, שהביא טעם זה, הוסיף טעם אחר, דאפשר שבא לרמז על מה שאמרו חז"ל עה"פ "על נהרות בכל שם ישבנו גם בכינו" - כי אויביהם לא היו מניחים אותם לבכות, והיו הולכים לנהרות בכל שם בכו מבלי שאויביהם יראו אותם, וגם אנו מקיימים בזה "שפכי כמים לבך נוכח פני ד'".

⁶⁵ מגן אברהם בשם מטה משה; וכו"כ במטה אפרים סי' תקצ"ח סעי' ד', והוסיף שאם אין שם, הולכין לנהר סתם או לכאר.

⁶⁶ ובקובץ הלכות מהגר"ש אלישיב זצ"ל (חודש תשרי) כתב שלומר סדר התשל"ך רק במקום קיבוץ מים קבוע כבריכה, מקוה או מאגר מים.

⁶⁷ שמן ששון חלק ג' דרושי ראש השנה אות י"ב. א"ה: ובזמננו, שהתחדשו הרבה דברים בעולם, אם לא מצוי ים או נהר בקרבתם, אומרים התשל"ך גם ליד ברז שמימיו זורמין. ויש צד לומר, שאמנם הסדר הרצוי לבחירת מיקום התשל"ך הוא ים, נהר, מעיין, באר, בור מים, ומה שכמה מרבנן קשישאי נקטו כל אחד במקור אחר של מים, הוא על פי מה שהיה מצוי במקומם, וכן מצאנו בספר פני המים שכתב (אות ל"ט) "בעיר מולדתי ד', מאד, היה המנהג מקדמת דנא, לעשות התשל"ך בר"ה אחר מנחה, אצל הבאר הגדול העומד בתוך העיר, כי אין שם נהר", וכן

ויש אף מי שכתב⁶⁸, שאפשר לומר על שפת הבור, אף שאין בו כלל מים, "כיון שאינו אלא לרמז בעלמא ועיקר הכוונה הוא על הים העליון".

ומכל מקום, אם קשה להגיע סמוך ממש לנהר, אפשר לעלות למקום גבוה, שמשם נשקף הים או הנהר⁶⁹.

ואם בר"ה גופא, יכול לומר התשל"ך רק ליד מקווה של מים, ואילו בעש"ת יכול להגיע ולאומרו ליד נהר, אף על פי כן עדיף שיאמר בר"ה ליד מקווה מים⁷⁰.

לצד כך, היו מי שסברו שהמנהג לא תלוי במקום, ואין צריך ללכת למקור מים כל-דהוא, ואמרו התשל"ך בבית או בבית הכנסת⁷¹.

דגים חיים. - בכמה מהפוסקים, שכבר הזכרנו⁷², איתא, דיש ללכת לנהרות ואגמים, דווקא כאלה שיש בהם דגים חיים (הטעמים לכך כבר הוזכרו לעיל בטעמי המנהג). חלק מהם כתבו להדיא שיש גם לראותם, בכדי להתעורר⁷³.

משמע בכף החיים שכתב (סי' תקפ"ג סק"ל): "מנהג ירושלים שאין מעיינות מצויים בה שעושין תשל"ך על שפת הבור שהוא מקוה מים", וכו"כ בספר מנהגי ארץ ישראל (הלכות ר"ה, מ"ג) "בערי ארה"ק אשר אין בהם ימים ונהלים, אומרים תשל"ך אצל הבורות אשר לא תמו מהם המים". אמנם, בספר עולמו של צדיק, מסופר על הצדיק רבי שלמאן מוצפי זצ"ל, שהיה נוהג כל שנה ללכת עם קהלו ממקום תפילתם במרכז ירושלים עד לפאתיה המערביים לעמק ליפתא, שם נמצא מעיין נובע, ושם אמרו תשל"ך ע"פ כוונות האר"י והרש"ש זי"ע. אחד המתפללים שהצטרף לפמליא הרהר בלבו "הן היום יום הדין וכל דקה בו כה יקרה, ובעוד תפילה, בעוד תחינה בעוד מילה של תלמוד תורה אפשר להכריע את הכף למאורעות השנה כולה - ואנו משרכים רגלינו שעתיים תמימות ויורדים לבקעה בכדי לומר תשל"ך ליד מעיין. המבלי אין בורות מים בירושלם!? וכי כל אנשי ירושלים האומרים שם תשל"ך, לא יוצאים ידי חובתם? האיש לא שיתף איש במחשבותיו. כאשר שבו לבית הכנסת אחר התשל"ך, נכנס הצדיק לחדרו וביקש שיקראו לאדם הנ"ל. בהיכנסו, פתח לפניו את שער הכוונות לאר"י הן' וקרא מתוכו "ענין התשל"ך שנהגו לילך ביום ראשון דר"ה וכו', אצל הים הגדול, או אצל מעיין, או באר מים חיים" והוסיף: "רבינו האר"י דייק בדברי קודשו. בתחילה הזכיר ים, לאחר מכן מעיין, ורק לבסוף באר. והטעם על פי סוד. מעתה, אם יש בירושלם מעיין, האם לא ראוי הוא רבינו האר"י, שנקיים דבריו ונלך שמה לומר התשל"ך!?" והטעם, ע"ש בשער הכוונות שכתב: וכשתאמר ותשל"ך במצולות ים כל חטאתם תכוון שיושלכו כל חטאתיך ועונותיך וגם המקטרג העליון יושלך במצולות הים העליון, כי לסיבה זו הוצרך לאמרו על הים או על המים החיים".

⁶⁸ כף החיים שם. וכן נהג הגר"ש זי"ע אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה מועדים א', פ"א הערה 71, וע"ש דלדידיה, היה עדיף מלומר שם, מאשר ליד ספל מים).

⁶⁹ בספר מנהגי ישראל (הלכות ר"ה, מ"ג) מובא "ובצפת, נוהגים החסידים ואנשי מעשה לעלות על גגות בתיים או על ראש המגדל העתיק אשר בקצה העיר, אשר ממנו רואים את ים כנרת", וכן בספר "ליקוטי חבר בן-חיים" מובא שהחתם סופר היה עולה על גבי ההר ומשם ראה פני הנהר, וזכרן זה הובא בספר מנהגי החת"ס החדש (עמ' מ"ד) ש"אחר תפילת מנחה ביום א' דר"ה עלה עם בני הישיבה אל הגן שהיה אחורי ביתו על ההר ומשם נראה פני הנהר דאנוי ואמר שם סדר התשל"ך", וכן בספר אורחות רבינו מובא שהסטייפלר זצ"ל בשנות זקנותו היה עולה לגג הבית ומשם הביט אל הים התיכון; וכן בספר הליכות חיים מובא שהרה"ק השפע חיים מצאנז-קלוזנבורג זצ"ל, בבואו לגור ביוניאן-סיטי היה עולה על גג הישיבה, אשר היה משקיף אל נהר סמוך, ושם אמר את סדר התשל"ך.

⁷⁰ כך השיב הגר"ח קניבסקי שליט"א (שאלת רב, חלק ב' פרק ל"ד).

⁷¹ חיי הרש"ש, מנהגים אות ע"ז; ספר ארץ ישראל (סי' י', אות ז') שכן נוהגים רבים מהאשכנזים הפרושים.

⁷² מנהגים לרבינו אייזיק מטירנא; הרמ"א בדרכי משה; לבוש; מטה משה;

⁷³ הגר"ח קניבסקי שליט"א נשאל, מה עדיף: להגיד תשל"ך בציבור במקום של מים, או ביחיד במקום שיש בו גם דגים, והשיב שאולי דגים עדיפי (שאלת רב, חלק ב' פרק ל"ד).

אמירת סדר התשליך. - ביסוד המנהג נראה, שהיו אומרים אך את הפסוק 74 "תשוב תרחמנו ותשליך במצולת ים כל חטאתם וגו'" 75.

לדעת האר"י ז"ל 76 "יקרא שם ג' פעמים מי א-ל כמוך וכו' תתן אמת ליעקב וכו' שבסוף מיכה המורשת שאלו הם בחינת י"ג תיקוני דיקנא עילאה דא"א" 77.

ברם, במרוצת הדורות, נוספו מזמורים נוספים. כך על פי סידור רבי שבת, מוסיפים לומר פסוקי מן המצר עד מבטוח בנדיבים, מזמור רננו צדיקים 78, ומוסיפים את הפסוק "לא ידעו ולא ישוחו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים".

אחריו, הגדיל הרב חיד"א בספרו ציפורן שמיר 79, והוסיף תפילות ותחינות כהנה וכהנה, כתוספת מרובה על העיקר, וזכה והן הועתקו משם, ונתקבלו ברובן ככולן של תפוצות ישראל.

על סדר תחינות אלו, כתב רבי חיים פלאג' בספרו מועד לכל חי 80: "ואני מבקש מאת כל שליח ציבור דלא יחוש בזה לטורח ציבור ויאמר אחר התשליך, התפילה שסידר הרב המאיר עיני הגולה רבין חסידא זי"ע"א בספר ציפורן שמיר, וכבר נדפסה באיזה מחזורים ואפילו אינה מודפסת במחזור שלו יעתיקנה או יקח בשאלה מאחר, ויאמרנה בשובה ונחת והכנעה גדולה וירגיש בעצמו התלחבות גדול, וכל דבריו בהתעוררות הלב ומזכה את עצמו ואת אחרים השומעים וזכות הרבים תלוי בו".

פרט נוסף שנקשר בקיום המנהג הוא ניעור הבגדים. המקור הראשון שמביא פרט זה, ככל הנראה, הוא הפרי עץ חיים לרבי חיים ויטאל 81, וכן הביאוהו להלכה באליה רבה 82, בקיצור של"ה 83, במטה אפרים 84 ובקיצור שו"ע 85.

בסידור רבי שבת כתב שינער דווקא בגד הציצית, כי היא בגד [אלמנת] השכינה, וכן הובא בסידור שער השמים לשל"ה הק', וכן בסידור אור הישר (בארדיטשוב). ואילו בכף החיים כתב לנער בגד עליון 86.

אימתי מנעירין? בסידור רבי שבת הובא בשם האריז"ל לנער במילת "ותשליך". בסידור היעב"ץ מובא לנער אחר שמסיימן לומר "...שיווד על פי מדותיו" לפני תחינת "רבש"ע, בהעלותו על לבבנו".

ניעור הבגדים, מה טעם יש בו?

יש שכתבו 87 דהטעם הוא לנער הקליפות שנאחזות באדם ע"י זוהמת עוונותיו, ויש שהוסיפו 88 שהקליפות המתהוות מעבירות מכונים

בשם בגדים, כמו שמצינו (בזכריה ד') אצל יהושע הכהן הגדול, אחר שאמר המלאך הדובר בו, ראה העברתי מעליך עוונך, נאמר והלבש אותך מחלצות, פירש"י חליפות בגדים נאים, כלומר לפי שדימה העוון לבגדים צואים, דימה הזכויות למחלצות בגדים נאים ולבנים, אף כאן מנערים את שולי הבגדים, ליתן לב להשליך החטאים ולחפש ולחקור דרכים מן היום והלילה, שיהיו בגדיו לבנים ונקיים מכל חטא. ובתורה לשמה 89 כתב הטעם "כדי לעשות פועל דמיוני על דרך מה שעשה נחמיה ע"ה בניעור, וכוונתנו היא על העוונות והחטאים שיתנערו מן הנפש ויושלכו הם וגם המקטרג העליון למצולות ים העליון וכאשר מפורש בדברי מרן האר"י זצ"ל". ויש מי שאומר לרמז 90, שדווקא לישראל מועלת התשובה ולא לאומות העולם, ולכן מנערים שולי הבגדים, לומר, כשם שהתרנגולת המעפרת בעפר, אין מי שיכול לנקות אותה, אלא ע"י שתתנער בעצמה, כך ישראל ע"י שהם מתעוררים לשוב משוב לבם, אז תיכף ומיד מתנערים הם מכל וכל לגמרי.

אמנם, בקיצור השל"ה קרא תגר נגד אלו מקרב העם, המנמקים את ניעור הבגדים, שבכך מנערים הם את העבירות שבידם: "חלילה לומר שהולך לנער עבירות שעשה כל השנה, וחס ושלוש לחשוב כך והוא חילול שם גדול בפני האומות שיודעים מזה, ואם רואים יהודים שהולכים אל הנהר הם אומרים דרך שחוק "היהודים הולכים לזרוק העבירות לים".

על דרך זה, אגב, נימק בספר שער הכולל 91 מדוע הזכיר הרב על התניא בסידורו טעם התשליך, אף על פי שאין דרכו בכך, יען כי בסידור האריז"ל כתב לילך אל הבאר להשליך עוונותיו, הגם שזה אינו שייך רק לבקאים ומכוונים הסודות ע"פ קבלה וכו', אבל המון העם טועים לומר משליכים את החטאים והעוונות לנהר, ורבים מלעיגים על זה, לכן כתב אדמו"ר טעם המקובל השווה לכל.

טעם אחר הובא בס' אוצר התפילות, משום כשממליכין מלך, משביעין העם למלכותו 92, "לזאת ננער כנפי הבגדים, בדרך שהיה לפנים בישראל בשעת השבועה (נחמיה ה' י"ב, י"ג)".

בכמה מחצרות הצדיקים נהוג לרקוד אחר אמירת התשליך, או בדרך חזרתם משם 93.

88 נוהג בצאן יוסף, הלכות ראש השנה; מטה אפרים ס' תקצ"ח סעי' ד';

וקיצור שו"ע ס' קכ"ט סעי' כ"א.

89 לבעל הבן איש חי

90 הובא בקונטרס מעוז חיי (ירושלים, שנת תרמ"ז) אות ג'.

91 פרק מ"ג סקט"ו.

92 וכדמצינו במלכים ב', י"א, ד'; בדברי הימים ב', ט"ו, י"ד.

93 מקור הדבר אצל האשל אברהם מבוטשאטש זי"ע, (ואולי קודם לכן). בתהילים "תפילה לדוד" ע"פ של הרה"ק מבוטשאטש (פרק ס"ה פס' י"ד), הובא שבחזרה מתשליך אצל הגה"ק מבוטשאטש היו העולם משוררים ומזמרים בשמחה רבה. פתח הרה"ק זצ"ל ואמר: יתרועעו אף ישירו - אם רוצים לשבור האף שהוא הדין השורר ביום הדין - אזי ישירו, בשמחה יכולים לבטל ולשבר כח האף והדין, יתרועעו שהאדם יכול להיות לבן חלל ונשבר בקרב, אף ישירו אפילו בשעת שירה וחזרה וחדוה לבו נשבר וחלל ובכל זאת ישירו; וכעין זה מסופר בספר מאורי אור (עמ' קמ"ה) שפעם אחת בר"ה אחר תשליך עמד הרה"ק רבי יצחק ממאקאריב צוק"ל על המעקה אשר על ביתו, והחסידיים רקדו ושוררו בחצר למטה. פתח הרה"ק וסיפר, שגם אשתקד רקדו החסידיים בר"ה ובא אלי אחד ושאלני: רבי מה זה הריקודין והשירה ביומא דדינא? והשבתי לו כתיב (תהלים ק"ו, מ"ד) וירא בצר להם בשמעו את רינתם ומה אוכל לחשוך אותם והלא אף אכילה ושתייה לא היה בפיהם היום, וראו כי רובם מאותם אשר הם צריכים לעמוד בזו השנה לצבא, והנה כתיב (שם ס"ה, י"ד) יתרועעו אף ישירו, פירוש אם צריכים לשבור האף, העצה לזה ישירו. וכן נהגו לשיר ולרקוד אחר התשליך בחצר ליובאוויטש (אוצר מנהגי חב"ד - תשרי) ובחצר בעלז (ביתו נאוו קודש, ר"ה, עמ' תקצ"ב), ועי' בהערה שם, שהרה"ק מהרי"ד מבעלזא התבטא פעם כי: "לולא שראיתי האי מנהגא אצל אבא מאיר ז"ל, שהיה רוקד אחר אמירת תשליך, לא היה ביכולתי לרקוד, כי כיצד ביום נורא בזה יכולים לרקוד?".

74 מיכה ז', י"ט.

75 ספר המנהגים לרבינו אייזיק טירנא וכ"ה ברמ"א.

76 הובאה בשער הכוונות ענין ר"ה עמ' צ' וכן בפרי עץ חיים שער כ"ו - שער השופר פ"ה.

77 וכן הביא המג"א להלכה, וכן נהג החתם סופר (חוט המשולש, עמ' קנ"ח; מנהגי חתם סופר החדש פרק ז' אות ו').

78 בספר פני המים כתב טעם לומר קפיטל "רננו צדיקים", יען כי כתוב שם "הנה עין ד' אל יראיו", ואחד הטעמים לראיית הדגים, הלא הוא משום לעורר עינא פקוהא דלעילא, כשם שהדגים עיניהם פקוחות תמיד, ועיני ד' אל צדיקים מרשיית השנה ועד אחרית השנה. טעם נוסף שכתב: משום לפי שנאמר בו: "נפשנו חתה לד" - שהן ר"ת נחל. עוד טעם שהביא שם: משום שנאמר בו: עצת ד' לעולם תעמוד - וג' הדברים שמובא במדרש קהלת שהם מבטלים הגזירה הם: עינוי, צדקה, תשובה, שהם ר"ת עצת. ועי' שהביא טעמים נוספים.

79 אות י"ב.

80 ס' י"ג אות ע'.

81 שער השופר פרק ה'.

82 ס' תקצ"ו, אות ג'.

83 עניני ראש השנה.

84 ס' תקצ"ח סעי' ד'.

85 ס' קכ"ט סעי' כ"א.

86 וכ"כ במטה אפרים ס' תקצ"ח סעי' ד', וכן נהג הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע (ביתו נאוו קודש, ר"ה, עמ' תקצ"א)

87 קיצור של"ה ר"ה הג"ה ד"ה ראוי; אליה רבה ס' תקצ"ו ס"ג; כף החיים ס' תקפ"ג סעי' ל'.

להתפלל על פרנסה בראש השנה? – בודאי!

מאמר אחר מפורש בזוה"ק (ח"ב, ס"ב, א) דמאן דלא מתפלל על פרנסה בכל יום הוא מקטני אמונה, ותיירץ בקדשו, כי כל דבר חסרון שיש לאדם – מרגיש פחות, נמצא כשמתפלל על איזה חסרון, דרך משל שחסר לו פרנסה, ומי מרגיש החסרון הלא החיות שלו, והחיות הוא מהשכינה, ולכן יתפלל על צער החיות שהיא השכינה ממשי, ובזה מתורץ הקושיא הנ"ל. עכ"ד"ק.

וכן ראינו אור בדברי הספ"ק רבי יהונתן איבשיץ זי"ע בספרו יערת דבש (ח"ב דרוש א', וח"א דרוש י"ד) דחילק את ענין בקשת חיים בשני אופנים, וז"ל, והנה מאד כעס בזוהר על המתפללים בראש השנה ויום הכפורים וימים אלו רק בעבור חיי הזמן, פרנסה וצרכי עולם הזה, כי קראן ככלבא בישא דמבקשים טרפס, וזהו האופן הראון לענין בקשת חיים, באופן שיהיו חיים לענין תענוג עולם הזה וכדומה בכבוד המדומה, כמו שרוב החיים מבקשים לתכלית זו חיים, ועל זה האופן דיבר הזוהר כי הם ככלבא רישא וכו'.

רק באמת העיקר צריך לחיי נצח, ומה שמתפלל בחיי עולם הזה הוא כדי שיוכל לקיים התורה ולתקן את אשר שחת ואולי יש תקוה, ויפה שעה אחת בתורה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא (ירושלמי, ע"ז פ"ג ה"א) וכך יתפלל לחיי הזמן כדי שיוכל לתקן ולעשות נחת רוח ליוצרו, וכן כל תפילות בענייני הצלחת עולם הזה תהיה הכל על זה האופן, שיהיה יותר עול לעבודת ה' בלי מטריד ומונע, ולא יהיה לו דבר המעבירו מדעת קונו, ולעומת זה פשיטא שיתפלל, שאם ישפיע לו עושר וכבוד, שלא יהיה עושר שמור לבעליו לרעתו חס וחלילה, ולא ישלטו מזיקים בממונו עד שלא יהיה לו רשות בממון ליתן לעניים ולעשות בו דבר טוב ומצוה. וזהו האופן השני והוא כדי לעשות רצון ה', ובזה בקשתינו זכרנו לחיים למענן אלוקים חיים, לעשות נחת רוח בתורה ומעשים טובים לה', לתקן אשר מרדנו בו, הכל לשם ה' ולא לפני אחרות, ואם אדם כוונתו לכך, מה טובה ומה נעימה תפילתו.

[ודבר בעתו מה טוב להעתיק עוד מלשונו הטהור (ח"ב, דרוש ה', ע"ש ותורה נחת), ולכן יתפלל לה' שיהיה לו מזונות כדי שיוכל ללמוד מתוך הרווחה ולא יצטרך להניף לשום אדם, ואם אינו בעל תורה יתפלל שלא יצטרך לגזל ולחמס ולעשות עושר שלא במשפט וכדומה מהשגת גבול כעסו, וקנאה, ומריבה ועושיק, ושיהיה ביכולתו לחזק כושלים, ולתמוך ידי דלים, ולחזק ידי לומדי תורה, וכו', וכן כשאדם מתפלל על חיים ארוכים, תהיה כוונתו כו' שיוכל לזכות ארחו לה'].

היוצא לנו מדברינו שיבקש כל אדם על פרנסה בשביל שיהיה להקב"ה תענוג מזה ולא יהיה לו צער, לעשות נחת רוח לבוית"ש, וראוי לומר הנוסח דכתב הרה"ק הקדושת לוי זי"ע.

דרך ב'

עוד דרך מפורסם וידוע הוא מה שהביא הרה"ק העבודת ישראל זי"ע (דרוש לראש השנה שחל להיות בשבת) וזלה"ק, על פי שנקדים דברי האריז"ל שכתב (שער הכוונות, ראש השנה ד) כי ביום ראשון דראש השנה תמיד התיקון בפנימיות העולמות, וביום שני בחיצוניות העולמות, עיי' שם והבן, אשר לפי זה בארנו הדרך הנכון לכל אדם להתפלל ביום ראשון דראש השנה עיקר על תיקון הנשמה ועל עסקי עבודת ה' יתברך שזה פנימיות העולמות, וביום השני להתפלל על צרכיו בני חיי ומזוני ולהשפיע לכל ישראל. עכ"ל"ק.

והיא הדרך המקובלת והשוה לכל נפש אמנם עכ"פ גם ביום השני אפשר וכדאי לכוון לכבוד שמים וכלדעיל (דרך א').

[אולם הבית ישראל מגור זי"ע אמר על כך, שכיון שקבעו חז"ל (ביצה ד, ב) דשני ימים של ראש השנה הם כיומא אריכתא, וכולה

איתא בזוהר הקדוש (תיקוני זוהר ע"ח) בריש כל שתא ושתא אינון צווחין הב לן חיי הב לן מזונא וכו' ככלבין דמצווחין דאינון מצווחין אלא לגרמייהו. עוד איתא שם (כב, א) כולה צווחין בצלותין ביומא דכפורי ככלבים הב הב לנא מזונא וסליחה וכפרה וחיי, כתבנו לחיים, ואינון עזי נפש ככלבים דאינון אומין דעלמא דצווחי לגביה ולית לון בשת אנפין, דלא אית מאן דקרא ליה דתיובתא, דיחזור שכינתיה לקודש אברין הוא, דאיהי מרחקא מניה, למהדר לגביה.

ולכאורה יתחמץ לבב אנוש בראותו הדברים האלה, למה אעפ"כ אנו מבקשים בכל השנה עבור בני חיי ומזוני, כן הקשה הרה"ק הקדושת לוי זי"ע"א לראש השנה, ד"ה באופן אבר נראה).

ובפרט בימי ראש השנה הבעל"ט, עומד היהודי לבוש שיראין בכובד ראש ובשבירת הלב עומד ומבקש על נפשו לשנה טובה ומבורכת לו ולכל בני ביתו, מידי פעם עולות במחשבתו שוב ושוב המחשבות הטורדות אותו כל השנה כולה, ההרגשות הנוראיות של גלגולי החובות והריצה אחר השקל החסר, הוא רוצה לפרוץ בבכיה עצומה, לספר לפניו יתברך על מצבו העגום, לבקש בכל ליבו שהשנה הזו הבעל"ט תהיה טובה ורגועה יותר, שהפרוטה תהיה מצויה בכיסו בהרחבה, אולם הוא עוצר את עצמו בכח.

לא! ח"ו לי מלחיות 'ככלבין', אני מתפלל על כבוד שמים בלבד! הוא מנסה להתעורר לכך, אך ליבו בל עימו, קשה לו מאוד להתחבר ולהתעורר בענין זה. הוא מנסה שוב, הוא דוחה בחזקה רצון להתפלל על צרכיו הבעורים, וכך עוברת התפילה כולה, ליבו אטום וחתום, לא התפלל על כבוד שמים וגם על צרכיו לא הרשה לעצמו להתפלל. הכאב צורב, וההרגשה נוראית, וכי זוהי תפילת ראש השנה שלי? - - -

ניגש בס"ד ללקט מדברי רבותינו הקדושים מאורי החסידות תלמידי הבעש"ט הדרך הנכונה בזה, וזאת למודעי כי הדברים נלקטו ונערכו מתוך ספרים אלו, באר החיים להגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א, אמרי פנחס [החדש], גליון דרך המחשבה [עפ"י תורתו ודרכו של הרה"ק מפאסאצא זי"ע הי"ד, - נערך ע"י הרה"ח דוד משה הרשקוביץ שליט"א], יערות דבש, עבודת ישראל, ועל אחריות הכותב בלבד.

דרך א'

רבינו העקידת יצחק זי"ע הי"ד כתב (ראש השנה אות ג') ועיקר כל התפילות בסוף השנה צריכין להיות על כבוד שמים, כמו שאמר מרן המגיד הגדול ממעזריטש זצללה"ה זי"ע שהגם שמתפללין על בני חיי ומזוני, עם כל זה בעיקר צריכין להתפלל לזכות על ידי זה לעסוק בתורה הקדושה ולעשות על ידי זה נחת רוח להבורא ב"ה, כי על כל תפילה יש קטרוג ח"ו אבל אם מתפללין על כבודו ית"ש אז אין שום קטרוג יכול לשלוט, וכמו שביקש מאיתנו כ"ק מרן אאמו"ר זצללק"ה זי"ע כשבא בראש השנה לתפילה שנתפלל רק על כבוד שמים, ועיקר בקשתו ותפילתו הקדושה היתה רק על כבוד שמים. וזכעת שאין לנו מי שיתפלל בעדינו, בודאי העצה היא רק להתפלל על כבודו ית"ש.

והדרך הנכונה בזה הוא כדברי הרה"ק הקדושת לוי זי"ע (שם), ראוי לכל בר נש מישראל לומר בלבו 'הנני מוכן להתפלל בעד חיים ופרנסה בשביל הבורא ברוך הוא שיהיה לו תענוג מזה שאני מקבל לידי השפעה', ובזה ביאר את דברי הזוה"ק 'צווחין הב לן חיי' - כלומר, למעננו תן חיים וכן מזונא, וזהו ככלבים אינון מצווחין לגרמייהו ואינון רשעין, אלא כוונתנו יהיה שיהיה להקב"ה תענוג מזה.

וכדברים האלו ממש כתב הרה"ק הדגל מחנה אפרים זי"ע (ליקוטים ד"ה באר קושיא בזוהר), דהוסיף על הקושיא עוד יותר, דהלא מצינו

קדושה אחת היא, לכן המשכיל ששניהם קדושה אחת היא יוכל להתפלל בשני הימים על גשמיות ורוחניות, וטעמו הוא כדלהלן].

דרך ג'

עוד דרך מצינו בספה"ק, עפ"י מה שהובא בשם הבעש"ט (בתר שם טוב, דרושים לר"ה) דדרש מרן רבינו הקדוש הבעש"ט ז"ע קודם התקיעות שדברי הזה"ק לא נאמרו על זמנינו שחוסר הפרנסה מפריע לאדם לעבוד את בוראו בישוב הדעת, וכיון שכך לית לן בה, ואף חובה להתפלל על פרנסה [ואלו דבריו הק', אך יאמר התבוננו וגו' (ירמיה ט, טז) מקושי פרנסות של שנים אלו ושנים קדמונים, על כן ותשאנה עלינו דייקא נהי וגו', אע"ג דאמר בזוהר צווחין הב פרנסה, זה היה בשנים ההם דפרנסה היה בשופי, מה שאין כאן עתה, שעל ידי מניעת פרנסה אי אפשר לעבוד אותו יתברך שמו, ולהחזיק בנינו לתלמוד תורה, על כן תשב"ר, התפללו עבור אבותיכם ואמותיכם שיזכו לגדל אתכם לתורה ולחופה ולמעשים טובים].

וכבר מרומז בזוה"ק (תיקוני זוהר בהקדמה י, ב) בזה"ל, שבענין שנין דעניותא בגלות בתראה מאן יכיל למיקם בהם, השי"ת ירחם - לכן הביא בשער יששכר ממונקאטש, מאמר ימי רצון אות ז' את דברי הבעש"ט דבזמן הזה מותר להתפלל על פרנסה, כיון שהוא צורך גבוה.

והיינו טעמא, כי אצל ישראל גם ענייני הגוף [כגון פרנסה ובריאות וכיו"ב] צרכי הנפש והנשמה נינהו, כמו שמצינו בחז"ל (ירושלמי, תרומות פ"ח ה"ד) ליבא כביסא תליא, וכפי שאמר הרה"ק רבי שמואל מליובאוויטש זי"ע כי האנחה והבריה על המצב הגשמי בראש השנה, הוא תשובה עילאה (הובא בליקוטי דיבורים, ח"ב עמוד תש"כ).

היוצא לנו מזה, דאדרבה צריך האדם לבקש ולהתחנן מהבורא יתברך שמו על פרנסה, והוסיף על כן הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א ששמע מחסיד אחד, שאף אין זה ראוי להתפלל רק על רוחניות בלבד, כי נראה שהוא חלילה מודה במקצת, כלומר שהוא יודע בנפשו שלא יוכל להתעלות ברוחניות בלא סייעתא דשמיא, אולם בעניינים גשמיים סומך על כוחו ועוצם ידו חלילה, ואינו זקוק לסיוע מן השמים מאחר שזה בידו לפעול בעצמו, נמצא שמי שאינו מתפלל על גשמיות הרי שיש בו חשש כפירה ח"ו.

דרך ד'

ובאופן אחר מצינו במשנתו של הרה"ק רבי קלונימוס קלמן מפיאסעצנע זי"ע הי"ד, וזהו תוכן דבריו הקדושים [מתוך עלון דרך

המחשבה]. עיקר התפילה היא 'להתגל' לצאת מצמצומי גופו, ונפשו תתעורר ותתלהב מגדלות ה' ותתפלל אליו יתברך, 'משוך עבדך אל רצונך' לחזות בנועם ה'. להגיע למצב כזה בתפילה איננו פשוט כל עיקר, זו מדרגה שעדיין גבוהה ממנו, לכן העצה היא לחפש ולמצא איזה קצה כלשהו, פינה הקרובה אל ליבו שבה יוכל להתעורר, אמנם היא איננה עיקר התפילה, אולם באופן שלכתחילה ניתן לתפוש בה בכדי שממנה יתחיל להתפשט לכוחה.

ולכן, אדרבה, אם התפילה על החלק הגשמי, הפרנסה והחיים הבריאים, הם קצה הרגש שאתה יכול לתפוס, תפוס אותם בכל הכח, השקיע עצמך בהשתפכות הנפש בכל עומק ליבך ונפשך, ועי"ז יחס ליבך בהרגשת קרבת אלוקים, או אז תוכל בקלות אף להתקרב לחלק העיקרי של התפילה שהוא התפילה על מלכות שמים שתתגלה במהרה, תופתע עד מהרה להרגיש נועם והרגש עליון גם בחלק זה לדעת כי הנה זוכה אתה להמליך עליו את המלך הקדוש בימים קדושים אלו.

ואם דאגה נפשך לענין הכלבים המצווחים, הרי לך הביאור הנכון במאמר זה. אותם המתפללים על הגשמיות בימים אלו בכפל לשון 'הב הב', כלומר, הם מתחילים ומסיימים את כל התפילה כולה בענין הגשמי, אלו הם הדומים לכלבין המסמלים את הקליפה הנוראה, כי הם נשארים בפירוד ובצרכי עצמם.

אבל כולנו המתפללים על צרכי הגוף רק ב'הב' אחד, היינו שרק מתחילים בצרכי הגוף כי זוהי הדרך הקרובה ביותר עבורנו להיאחז בהתרגשות התפילה, אבל משם ממשיכים בנסיקה אל על להתפלל על כבוד שמים, הרי לא רק שאין כל חיסרון בזה, אלא מעלה גדולה ועצומה מאין כמוה.

ולסיום מאמרנו יש להעתיק את דברי הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע (אמרי פנחס לר"ה, תפ"ה), וז"ל: ק: אמר [מוהר"ר רפאל ז"ל] בשם הרב ז"ל: שוטים רידיין זיך איין צווחין ככלבים הב הב (ביאור: שוטים המטעים עצמם ב"צווחין ככלבים הב הב") ואין מתפללים בראש השנה וים כיפור על פרנסה, דאש האבין זיא ניט או בזה הלשון: פאר מאגין זיין ניט, און דעס בעטין זיין ניט (המדרגה של הזוהר [שארין לבקש על הפרנסה בר"ה] אין להם [או: לא השיגו] - וגם אין מבקשים פרנסה בפשיטות [והרי הם קרחים מכאן ומכאן]!).

ויה"ר שנוכח יחד עם כלל ישראל לכל טוב בגשמיות ורוחניות, שיתמלא אסמינו שבע, שפע פרנסה והצלחה כדי שנוכל לעבוד את השי"ת ולעשות נחת רוח לפניו כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה.

אוצרותיהם של צדיקים

ימי הסליחות - מאוצרו של הגה"ח רבי אהרן פרידמא שליט"א

ליל ראש השנה

בכל פעם עם פרוס ליל ראש השנה כשנכנס אליו (אל הגאון רבי שמחה זיסל זי"צ"ל, הסבא מקעלם) השמש לקרא לתפלת ערבית, תקפה אותו חרדה גדולה מאד וברוב רטט ופחד מלמל: הנה כבר באה ההזמנה מבית המשפט להתייצב לדין.

הגאון רבי חיים זייטשיק זצ"ל, "המאורות הגדולים" (ירושלים תשמ"ו) ע"ה

העבודה בליל ר"ה

רבינו הזקן (בעל התניא זי"ע) אמר פעם שהעבודה בליל ראש-השנה צריכה להיות בשמחה.

נכנסו אליו אדמו"ר הצ"צ והרה"ק ר' נחום בנו של אדמו"ר האמצעי ושאלו אותו: מכיון שבראש-השנה צריכה להיות העבודה בשמחה, אם-כן, מדוע הוא בוכה?!

השיב להם אדמו"ר הזקן: אלו הם דמעות של שמחה!

כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל, "שיחות קודש", ראש-השנה תשי"א, עמ' א'

לדוד מזמור בליל ר"ה
לגבי "לדוד מזמור" שאומרים בר"ה, שמעתי טעם הדבר בשם הבעש"ט זי"ע, שהוא כדי שיהא אפשר לבקש סליחה ומחילה מהקב"ה. והרי מלך שמחל על כבודו קי"ל דאין כבודו מחול, אולם הטעם שאין הכבוד שלו, אבל הקב"ה שהוא מלך הכבוד יכול למחול וע"כ אפשר לבקש ממנו סליחה ומחילה בימים אלו, עכ"ד.ק. וכשנאמרו הדברים בשמו לפני הגאון מהר"ח מבריסק זצ"ל קלסיה.

הרה"ג ר' אלתר אליהו הלוי רובינשטיין זצ"ל - גאב"ד אנטווערפן, "מבשרי תורה"

לדוד מזמור בליל ר"ה

ר' שמואל הלפרין היה חסיד טשורטקוב, שבא בברית הנשואין עם בתו של חסיד ויז'ניץ, ושהה אצל חותנו בימים הנוראים. בליל ראש השנה התפלל אצל זקני הק' [הסב"ק]. כשאמר זקני הק' (ה'אהבת ישראל זי"ע) את המזמור "לדוד מזמור לה' הארץ" וגו', הדגיש את הפסוק "נקי כפים" וגו' בהטעמה מיוחדת מעוררת לבבות. הרה"ר ר' שמואל בלבו: איזו רבותא היא לאדם שלא נשבע למרמה, וכי איזה

אדם יהיו לישבע בשקר, ומה צורך יש לעורר על כך באופן מיוחד? בסיום התפילה, כשניגש ר' שמואל בין אלפי המתפללים להתברך מפי זקני הק' בברכת שנה טובה, פנה אליו זקני הק' ואמר לו: פארשטייסטו יונגערמאן [הנך מבין, אברך], כשהנשמה יורדת לעולם הזה, משביעים אותה: "תהי צדיק ואל תהי רשע!" [נדה ל:]. אמר ולא יסף. הנוכחים, שהתפלאו על הדברים, סברו שזקני הק' אמר לו דברי התעוררות בעלמא, ללא כוונה מיוחדת. אולם ר' שמואל עצמו הבין כי דברים בגו, וכי כוונת זקני הק' היא לבאר לו ש"לא נשבע למרמה", מכיוון כלפי כל אדם לבלי יחטא, כדי שלא תהא שבועתו שנשבע טרם ירידתו לעולם - שבועת שוא. הלה, שלא היה חסיד ויז'ניץ ולא ידע את גדולתו של זקני הק', נשאר משתומם כשעה חדה על המראה הגדול הזה, שבין קהל כה גדול הרגיש זקני הק', בהרהורי לבו בעת התפילה. או-אז נודע לו "וואס איז טייטש וויז'ניצער רבי!" אים האט מען נישט גיקענט אפגארין [מה משמעותו של הרבי מויז'ניץ, אותו לא ניתן היה לרמות!]

כ"ק מרן אדמו"ר מויז'ניץ שליט"א, "שיחות ומאמרי קודש" (ב"ב תשנ"ט) ח"ב, ע' ט"ז

אבינו מלכנו

בכפל הלשון "אבינו מלכנו" הי' מרגלא בפומי' הק' של אאמו"ר זי"ע המשל בדבר התלמיד שאביו הי' רבו, ולא הי' נושא פנים אליו, ובכל פעם שהי' ראוי להוכיחו ולייסרו הי' מקבל מנתו מידי אביו, והי' צר לילד מאד, שבזמן ששאר תלמידים כשהיו מתייסרים מרבים מתנחמים היו שכאשר ישבו לביתם יספרו להוריהם והם ינחמום ורפא להם, הרי שהוא לא יכל להתנחם כן, כי כאשר ישוב לביתו מה יאמר לאביו, והרי הוא בעצמו חלקהו. אמנם בהיות הילד פיקח, פנה לאביו בתחנונים, במטותא מינך הרי בבית הנך אבי, בקש נא מרבי שלא ילקני, כשאר אבות המבקשים על בניהם.

וזה אשר אומרים אנו "אבינו - מלכנו", אמנם אתה מלכנו ואנו עבדיך ומכיון שלא עשינו כאשר צויתנו ומרינו את פיך ביושר לקינו בכל המכות אשר הבאת עלינו, אבל הרי אתה ג"כ אבינו אזי אנה ממך בקש מהמלך שישא פניו אלינו, ופתח שערי שמים לתפילתנו.

כ"ק מרן אדמו"ר מקרעטשניף שליט"א, "בית קרעטשניף", תשרי תשס"ד, ע' 5

מחה והעבר...מחוק

"שמעתי מהגה"צ ר' יודא אריה פערלאוו האדמו"ר מנאוואמינסק שליט"א (זצוק"ל), שמקובל הוא ששני ספרים ישנם בשמים, בהא' רושמים בשמים כל מעשה בנ"א, ובספר השני ותפתח את ספר הזכרונות וחזותם יד כל אדם בו, והיינו מה שהוא בעצמו, בשעה שנשמתו עלתה בכל לילה ולילה לשמי מרומים רשם וחתם בידו בספר, ועל הרשום בשני ספרים אלה משך כל השנה אנו מעתירים, ראשית אנו מבקשין אבינו מלכנו מחה והעבר פשעינו וחטאתנו מנגד עייניך, מהספר שרושמים בו בשמים, ואח"כ אנו מתפללין אבינו מלכנו מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו, ר"ל מהספר אשר הוא כשטר חוב, ע"י שאנו בעצמנו רשמנו וחתמנו בכתב יד שעברנו אותן עבירות, גם אותן מחוק ברחמיך הרבים, ע"כ. בית אולפנא, להרב צבי יעקב אברהם, ניו יורק תשי"ג).

נזר התורה, אלו תשס"ו, ע' רע"ה

המלצה טובה בליל ר"ה

אדמו"ר ציס"ע (הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב) זלה"ה סיפר בראש השנה אחר הקידוש בלילה, מהרה"צ מבארדיטשוב זצלה"ה, שהיה רגיל תמיד בראש השנה להמליץ טוב על ישראל, ואמר, רבונו של עולם, כל המזל של ישראל נכנס כולו לצרכך. כי מה עושה הישראל כשיש לו פרנסה בריוח, הוא מגדל בנים לתלמוד תורה, מוותר לעונג שבת, פותח ידו לצדקה, וכדומה. וכל עיקר ההוצאות של איש יהודי נכנסים רק עבור מצוות ה', ומדוע לא תושיע את ישראל.

"דברי דוד" (ירושלים תש"ס) ע' מ"ט טו"א

להאמין שתזכו בדין

איתא בשם הבעש"ט הק' ז"ל שבימים הנוראים לא יעלה כלל בלב האדם שיצא דינו לרע ח"ו רק יאמין שיצא בכי טוב ובכח זאת

האמונה ממשיך שיהי' כן. וזה (מה שכתב בפ' שופטים) שמע ישראל אתם קרבים היום. (זה ר"ה כידוע מחז"ל) למלחמה על אויביכם. אלו המקטריגים ואתם לוחמים עמם שמרבים אתם בתפלה ותחנונים ותוקעין בשופר כדי לערבב השטן. אז אל ירך לבבכם. שלא תפחדו כלל שתצאו ח"ו חייב בדין. אל תיראו ואל תחפזו בו מפניהם כי ד"א ההולך עמכם בו להושיע אתכם. לכן תאמינו שבודאי תזכו בדין, והבן.

הרה"ק רבי לייביש מברעזאן זצוק"ל, "אמרי יהודה"

התעוררות בלב בר"ה

שמעתי מכ"ק אאמו"ר זצלה"ה שכפי ההנהגה מלמעלה מתעורר לב האדם להתנהג ג"כ במדה זו, וע"כ בר"ה שהוא זמן דין והרשעים נכתבים ונחתמים וכו' זה גורם התעוררות בלב האדם לדחות הרע מעליו, עכתדה"ק.

"שם משמואל" (סוכטשוב) שופטים תרע"ו, ע' ק"א

ר"ה - לבקש על כלל ישראל

זכרוני כשהייתי אצל ה"חזון איש" זצ"ל לפני ר"ה ונתברכתי מאתו בשנה טובה הרהבתי עוז ובקשתיו שיזכירני בתפלותיו, הסתכל עלי החזון"א בעיניו הרחמניות ואמר במן התפעלות 'ראש השנה צריך לבקש על כלל ישראל - מתפללים על כלל ישראל', אז ראיתי בחוש איך שהחזון"א סוחב על כתפיו את הכלל והם בראש מאוויו ושאיפותיו.

הגאון רבי חיים ברים זצ"ל, "ידע ימים" (ירושלים תשס"ב) ע' ל"א

התפלות בר"ה

אמרו חז"ל: ג' נפקדו בראש השנה שרה רחל חנה. וי"ל בדרך רמז לבאר הכתוב "רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך" רח"ש ר"ת ר'חל ח'נה ש'רה, שהנה בני' רוצים לפעול ביום זה ישועות לעקריות ואין ביכולתם כי הרי יום זה עומד כולו רק בשביל כבוד שמים ואין לבקש לצורכי עצמו, אזי העצה לזה היא 'אומר אני מעשי למלך' שנבקש את כל בקשותינו ותפילותינו עבור צער השכינה, המלך שנמצא בצער משום הצרות הבאות על בניו אהוביו ורחומיו, ובשבילו ובשביל כבוד שמים אנו מבקשים וממילא יושפע עלינו כ"ט.

וכמו שפירש הרה"ק הרבי ר' ברוכ"ל ממעזבוז' זי"ע 'לה' הישועה על עמך ברכתך סלה" מתי תהיה הישועה של השי"ת כשלא יחסר שום דבר מבני' ויהיה להם רק ברכתיו הטובות והנגלות, כי כאשר בני' בצער אז הוא עמם בסבלותם.

כ"ק מרן אדמו"ר מוולוז'ינסק שליט"א בשו"ט ליל א' דר"ה תשנ"ט, "דברות קודש", נציבים תשס"ה, עמ' א'

מאירים לצדיק כל המועדים

סיפר הרה"צ האדמו"ר מהרי"ע מפשעווראסק זצ"ל: פעם חגג יו"ט של ראש השנה ברישא אצל הרה"ק מקאלאשיץ זי"ע, ובאמירת קידוש נתלה בתוך הדברים, וחזר על כל שמות מועדי השנה, חג הסוכות, חג המצות וכו' למרות כל ההזכרות של השומעים, עד שלבסוף אמר כהוגן. והרה"צ מהרי"ע זצ"ל עגמה נפשו מזה ונדד שינה כל הלילה, ובבוקר בקומו מצא כתוב בספה"ק זרע קודש להסבא קדישא מראפשיץ זי"ע, שבלי לראש השנה מאירים לצדיק כל אורות מועדי השנה (ולכך נקרא ראש, שהראש יש בו מרכז כל עצבי אברי האדם). ובכך נחה נפשו. ויש ללמוד מזה חומר אזהרת חז"ל על המהרהר אחר רבו וכו'.

הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל אבד"ק גולדרס-גרין, "שיחתן של עבדי אבות"

תפוח בליל ר"ה

שמעתי מפי הרה"ג מו"ה אברהם מאיר איזראעל ז"ל אבד"ק ק' הוניאד, ששמע ממר אביו ז"ל כי בימי מלחמת עולם הראשונה, הי' על ימי ראש השנה בעיר ב'פעסט אצל הגה"ק אדמו"ר רבי צבי אלימלך שפירא זי"ע אבד"ק בלאזוב בעל צבי לצדיק, אשר הי' מתגורר שם בין הגולים. ואצל שולחנו הטהור, כמנהג העולם, הביאו לפניו תפוחים, ופתח פיו ואמר, מה הטעם למנהג שאנו נוהגים לאכול תפוחים בר"ה, אני אומר לכם. דהנה תפוח בנוטריקון תתגליא פתגמין ותאמרון חדושיין. ומבואר בזוה"ק דכל המחדש חידושיין הי"ז

בונה עולמות. ונמצא שע"ז נעשין שותפין למקום ברוך הוא. ומצינו בגמרא (ר"ה י"א). ר"א אומר עולם נברא בר"ה וכו', ולכן אוכלים תפוחים המרמז על חידושי תורה, אשר ע"ז נעשין שותפין בבריאת העולם, שהוא מעניני יומא דר"ה והבן.

הרה"ג ר' דב בער שווארץ שליט"א, "אמרי דבש" (ברוקלין תשנ"ט) ע' קמ"א

רמז ראש כבש

הרב הגאון החסיד ר' שמואל הלפרין ז"ל היה מרבה לעלות לטשורטקוב, להסתופף בצל קוה"ק אדמו"ר ציס"ע (הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב) זי"ע, ושמונה עשר ימים טובים וחגים ומועדים, זכה לחסות בחצר הקודש בטשורטקוב, לראות הנהגת אדמו"ר, ולשאוב שפע רוחניות וגשמיות במידה גדושה.

הוא היה מספר מאשר ראו עיניו בהיותו בראש השנה בטשורטקוב, כאשר הניחו לפני הרבי ראש כבש לסימנא טבא כנהוג לומר עליו יהי רצון שנהיה לראש ולא לזנב, אמר אדמו"ר זל"ה בזה הלשון, דער איבערשטער זאל העלפען, מיר זאל'ן האבען איין ראש, והי' ה' למלך. [השי"ת יעזור שיהיה לנו "ראש" אחד, והיה ה' למלך על כל הארץ].

דברי דוד-טשורטקוב" (ירושלים תש"ס) ע' ס"ב

שנהיה לראש

בראש השנה הי' מרגלא בפי רבינו (הרה"ק רבי אליעזר מדז'יקוב זי"ע) בדרך רמז על התפלה שאומרים בעת אכילת ראש כבש או ראש הדגים - "יהי רצון שנהי' לראש ולא לזנב", שתיבת לראש נוטריקון ל'עשות רצון א'בינו ש'בשמים.

הרה"ג ר' נחום מאיר גערמאן שליט"א ששמע מפ"ק כ"ק מרן אדמו"ר מהר"ש מבאבוב זצוק"ל, "דמשק אליעזר"

מסתופף באהלי צדיקים בר"ה

הנה מנהגן של שלומי אמוני ישראל מקדמת דנא, להסתופף בצלא דרבותיהם הקדושים בימי ראש השנה, לקבל על רמ"ח אבריהם ושס"ה גידיהם עול מלכותו יתברך מראשית השנה בעת שעומדים סמוך ונראה לרבים. גם צדיקים נשגבים אשר בעצמם כבר ניהלו עדות קדושות על טהרת הקודש, לא מצאו מנוח לכף רגלם בביתם ביום הדין, וכל רצונם ומאוויהם היה רק לכתת רגלם אל צדיק הדור ולשהות במחיצתו, להיות להם למחסה ולמסתור ביום המשפט הגדול.

כ"ק מרן אדמו"ר עט"ר מהר"ש מבאבוב זצוק"ל מספר, שפעם בליל ר"ה בשבת הרה"ק הרבי ר' אליעזר מדז'יקוב זי"ע על שולחנו הטהור עם בניו הקדושים ועם החסידים שנהרו אליו להסתופף בצל קדשו, התאונן הר"ר אליעזר זצ"ל ואמר: "אילו הייתי ערליכער יוד הייתי נמצא עכשיו בצאנז". ביטוי זה הכאיב מאוד לבניו הק', ואחרי תום הסעודה נכנסו אל אביהם בקובלנא, ושאלו ממנו, איך לא יחוס אבינו על נפש האורחים שעזבו את משפחתם והזילו כסף מכיסם לבוא כאן בטירחא רבה, וכי ראוי לצערם למנוע מהם שמחת יו"ט בשמעם דברים כאלה מפי אבינו שלשוא עמלו בבואם כאן? נאנה הרבי ר' אליעזר זצ"ל והשיב להם: "ומה אתם מבקשים מאביכם, שגם בליל הקדוש של ראש השנה לא יגיד את האמת?"

ענין חשוב זה של התקשרות בצדיקים בימי ר"ה מתבטא היטב במה שסיפר הה"צ מפאקשאויץ ז"ל שפעם בליל ר"ה אמר אביו כ"ק מרן אדמו"ר ה"קדושת ציון" מבאבוב זצוק"ל במה שנוהגין לומר יהי רצון שנהי' לראש ולא לזנב, ויש לדקדק דהול"ל שנהי' ראש ולא זנב, מה לשון לראש. ואמר כ"ק רבינו ה"קדושת ציון" זצ"ל דיש לומר שזהו תפלה שנוכח להיות מחובר ומקושר לצדיק אמת שהוא בבחינת ראש לבני ישראל. וזהו אמרם שנהי' לראש כלומר - דבוק אל ראש.

"פרי הכרם" (באבוב) תשרי תש"ס עמ' ג'

מאכל בליל ר"ה

פעם אחת בליל ראש השנה, אכל הרבי [החזוזה] מלובלין ז"ל גרייפלעך (סולת). ושאל לתלמידיו שיאמרו לו הטעם למה אוכל עכשיו מאכל זה. נענה הרבי ר' בונים זי"ע ואמר: "הרבי ממתיק עכשיו דיני קשיא". (כי גרייפלעך הם גרגרים קטנים, ובאידיש: דינע

קאשע). אמר לו הרבי מלובלין: "יפה כוונת". (רמתיס צופים בתדבאר פ"ח אות נ"ב. נפלאות הרבי אות קמ"ד).

"הרבי רבי בונם"

ממליכים למלך

שמעתי מכ"ק אאמו"ר הכ"מ שבראש השנה ועיו"ב היה הרה"ק ר' מוטלה מקוזמיר זי"ע לוגם לחיים ולאחמ"כ אמר: בנוהג שבעולם שכשמחדשים המלוכה וממנים מלך חדש אזי הנחה למדינות עשה ועושה טובות לנתיניו, ונענה - רבוש"ע! הרי ממליכים אנו אותך לעת עתה למלך, ומבקשים אנו במטותא שתשפיע לישראל ישועות ורפואות ושיהיה ליהודים פרנסה, ובאמרו את הדברים נפל פחד על הסובבים והיו מאלו שעמדו בגובה מסביב שנפלו לארץ מרוב הפחד ששרר אז בדברו כדברים האלה.

כ"ק מרן אדמו"ר מרחמיסטריווקא שליט"א מוצש"ק פ"ר חוקת תשס"ד, "מילין קדישין"

שיחה קדושה בליל ר"ה

בכל שנה ושנה בליל ראש השנה שח רבנו ("ארי' דבי עליאי" זי"ע) שיחה שלימה בלשון פויליש ונכרים היו דברי אמת שהוא מרמז בזה בדרך משל ונמשל לדברים נשגבים ועליונים, רבנו סיפר ששני גויים איכרים נסעו בספינה ואחד מהם שאל לחבירו: צא פאם טערעס זראביא? (מה עושה הקב"ה). חבירו השיבו בלשון בתמיה: טא געוויש (איך אתה יודע!?) הראשון השיבו: געוויא (לא). אז הגיד לו מעשה הקב"ה: וויעשא א טענא אי צייע (לוקח מזה ונותן לזה).

הראשון קיבל דבריו והגיב: פאן בוק פוקלאש וויעשא אטענע אליסווייע ני דיאע (א"כ הקב"ה הוא סוחר טוב ומצליח כי כל מסחרו הוא רק ממה שלוקח מאחד ונותן לחבירו ומשלו אינו נותן וחסר כלום). (מפי הה"צ מבריגיל ז"ל והוסיף שגם נכדו של רבנו ר' טובי'לי מבריגיל סיפר ענין זה בכל ליל ראש השנה).

הרה"ג ר' נחום מאיר גערמאן שליט"א, "ארי שבחבורה" (ברוקלין תשנ"ב) ח"ב ע' ס"ח

לב נשבר בר"ה

פעם בראש השנה כשנכנסו (ה"שר שלום" מבעלזא זי"ע עם בנו הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע) לבית-הכנסת להתפלל, אמר אביו מרן מהר"ש למרן: "שם עומדים שני יהודים ומשוחחים, לך ושמע על מה הם מדברים". חזר ואמר ששמע אחד אומר לחברו: "אוי, היום ראש השנה, במה אנו באים לפני מלך מלכי המלכים?" אמר מרן מהר"ש שבכך ביטלו קיטרוג שהיה בשמים. על כל המלצות הסניגור על עם ישראל - ענה המקטרג. טען הסניגור: ישראל נותנים צדקה, השיב כנגדו הקטיגור: גם הגויים נותנים צדקה ועוד כהנה וכהנה. רק כאשר אמר הסניגור שלישראל יש לב נשבר, לא יכול המקטרג לעמוד כנגדו, לפי שלב נשבר נמצא רק בישראל, ויהודים אלה, הם שביטלו את הקיטרוג בשמים.

הרה"ח ר' ישראל קלפהוילץ ז"ל, "אדמו"רי בעלזא" (ב"ב תש"ן) ח"ב ע' כ"ד

ב' ימי ר"ה

"אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם כי כספו הוא" (שמות כ"א כא). שמעתי בשם הרה"ק רבי ר' בונם מפרשיסחא ז"ל, ע"פ הלצה: הנה בכל השנה אין איש שם על לב להתפלל בראוי. אך 'אם יום' - היינו יום כיפור. 'אז יומים' - היינו, ב' ימים דראש השנה. 'יעמוד' אדם להתפלל בראוי. ואפילו הכי מרגיש בעצמו, כי 'לא יוקם', היינו שתפלתו לא הועילה. יידע - 'כי כספו הוא'. רצה לומר, כוונתו בעת תפלתו היה רק על כספו, ובני חיי מזוני. ולא על גלות השכינה וצרות כלל ישראל. ודפח"ח. (מלין יקירין פרשת משפטים, בשינוי מעט).

"קול מבשר" (ב"ב תשנ"ה) ח"א, ע' ק"ז

עומ"ש לכל השנה

כדי לתנות תוקף קדושת היום, היו חסידים שחזרו על אמירתו של ה"אמרי אמת" זי"ע, מה פשר החיוב המיוחד בראש השנה "שתמליכוני עליכם", הלא בכל יום ויום צריך אדם לקבל על עצמו עול מלכות שמים? אלא שראש השנה נותן כח ביהודי לכל השנה שיוכל לקבל עליו עול מלכות שמים. המליץ רבינו (כ"ק מרן

אדמו"ר ה"אמרי אמת" מגור צוק"ל זי"ע על יום זה את דברי הגמרא (בבא בתרא קמ"ז ע"א): "האי יומא קמא דריש שתא, אי חמים כולה שתא חמימא". כלומר באותה מדה שקולטים אל תוכם בראש השנה חמימות והתלהבות בעבודת השם, כך היא עוצמת התשוקה אליה בכולי שתא.

יום הזכרון

היה מרגלא בפומיה דאזמו"ר (הס"ק ה"אהבת ישראל" מו"ז/ניץ) ז"ל שלכן נקרא ראש השנה בשם יו"ם הזכרון, לפי שצריך אדם לזכור במשך כל שנה את כל מה שקיבל ע"ע בימים הקדושים.

כ"ק מרן אדמו"ר מו"ז/ניץ-מאנסי שליט"א, "דרשות" מאנסי תשס"ב ח"ב, ע' רמ"ג

שיר חדש בתרועה

שירו לו שיר חדש, הטיבו נגן בתרועה (תהלים לג, ג) להתעורר ולהטיב מעשיו על ידי זמר וניגון אף ביום תרועה - בראש השנה, זה שיר חדש - דרך חדשה מתלמידי הבעל שם טוב הקדוש.

כ"ק מרן ה"אמרי חיים" מו"ז/ניץ צוק"ל, "מאיר החיים" (ב"ב תש"ס) ח"ב, ע' רל"ז

שירת חיים בר"ה

הגה"ק בעל "דברי חיים" מצאנו זי"ע התלהב בשירת חיים בראש השנה, כי שירה לזמר עריצים.

הגאון רבי יצחק ווייס זצ"ל - אב"ד ווערבו, "אלף כתב" ח"ב

אור עולם באוצר חיים

שמעתי מכ"ק מו"ח (הרה"ק רבי שלמה מסאסוב זי"ע) פירוש על הפיוט ביוצר לראש השנה אור עולם היינו אור הגנוז לצדיקים שהוא אור עולם, באוצר חיים האור הזה גנוז בתורה שהיא אוצר חיים וכמו שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא (משלי ד', כ"ב), אורות מאופל הצדיקים מהפכים חושך ואפילה לאור גדול על ידי אור הגנוז שבתורה, אמר ויהי כמו שכתוב צדיק מושל יראת אלקים (שמואל ב' כ"ג, ג). וזה פירוש מאמר חז"ל (מגילה, ב) ליהודים היתה אורה זו תורה היינו אור הגנוז וכנ"ל.

הרה"צ רבי אלעזר רובין זצ"ל, "זכרון אלעזר" (ת"א תש"ס) ע' כ"א טו"ב

בתחילת שמו"ע בר"ה

התודה והברכה

בהזדמנות זו נודה לעוזרים לעלון והשקיעו לילות כימים למען הצלחת העלון בשנה החולפת תשע"ז, הבה"ח אברהם זונשיין נ"ו ולדפוס שכפולית ברחוב שפ"א 10 ב"ב על השירות הנפלא. ולכל העוזרים והמסייעים לעלון, ולכל תורמי העלון.

ויהא רעוא מן שמיא שימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה בכל מילי דמיטב, בזיווגים הגונים, בהצלחה, וכל טוב. וכתובה וחתימה טובה.

הודעה משמחת

ב"ה, לכל המעוניין ניתן לתרום בעמדות "קהילות" הפרוסות בבתי כנסיות ברחבי הארץ והעולם ע"ש "עלון אשרי האיש"

או במספר טלפון: 073-275-7000, ולהקיש קוד 8915

און נאן אכאמא פאפאמא אס פונאם לואיא אגלא

אגלא

ברכות לראש משביר

מעומק לבבינו נשגר רגשותינו קדם האי גברא רבא ויקירא ת"ח ובר אוריין, איש האשכולות, עושה גדולות ונצורות, הוגה בתורה יומם ולילה אוצר כלי חמדה מעוטר בכל מידה נכונה, ה"ה הרה"ח ר' אהרן פלוב שליט"א, שעזר וסייע לנו הרבה בעלון זה.

ישלם ה' שכרם מן השמים, להתברך מפי הגבורה, וכל הברכות הכתובות בתורה עליכם יהיו, להגדיל תורה ולהאדירה, אריכות ימים ושנים טובות מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא, ושפע ברכה והצלחה ישכון באהליכם, ואך טוב וחסד ירדפוך כל ימך חייכם. כתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים. אמן כ"ר.

עלון זה נתרם

ע"י הרה"ח הנדיב רודף צדקה וחסד, הר"ר בנימין וינברגר שליט"א
לע"נ אביו הרה"ח ר' דוד בן הרה"ח ר' יהודה ז"ל
נלב"ע י"ב מנחם אב תשל"ג
ת. נ. צ. ב. ה.

לע"נ

מרת מלכה בת הרה"ח ר' יוחנן דב הלוי ע"ה - נלב"ע ד' שבט תשע"ד
ולע"נ הרב אברהם בן הרה"ח ר' יוחנן דב הלוי ע"ה
נלב"ע ז' אדר תשע"ה
ת. נ. צ. ב. ה.

לע"נ הרה"ח ר' יצחק בן הרה"ח ר' משה אריה ז"ל
נלב"ע בשבועות תשע"ד
ת. נ. צ. ב. ה.